

***2017-nji ýylyň 1-nji ýanwaryndan başlap 2004-nji ýylyň 25-nji oktýabrynda Türkmenistanyň Kanuny bilen tassyklanan «Suw hakynda» Türkmenistanyň bitewi Kanunyny tassyklamak we güýje girizmek hakynda» Türkmenistanyň Kanuny Türkmenistanyň 2016-njy ýylyň 15-nji oktýabryndaky № 456-V Kanuny güýjüni ýitiren diýip hasap edilen.**

TÜRKMENISTANYŇ K A N U N Y

«Suw hakynda» Türkmenistanyň bitewi Kanunyny tassyklamak we güýje girizmek hakynda

(Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary, 2004 ý., № 4, 34-nji madda)

1-nji madda. «Suw hakynda» Türkmenistanyň bitewi Kanunyny tassyklamaly we ony 2004-nji ýylyň 1-nji noýabryndan başlap güýje girizmeli.

2-nji madda. Şu aşakdakylary güýjüni ýitiren diýip hasap etmeli:

«Türkmenistan SSR-niň Suw hakyndaky kodeksini tassyklamak barada» 1972-nji ýylyň 27-nji dekabryndaky Türkmenistan SSR-niň Kanunyny (Türkmenistan SSR Ýokary Sowetiniň Wedomostlary, 1972-nji ýyl, № 24, 92-nji madda);

«Türkmenistan SSR-niň käbir kanunçylyk namalaryna üýtgetmeler girizmek hakynda» Türkmenistan SSR Ýokary Sowetiniň Prezidumynyň 1975-nji ýylyň 15-nji dekabrynda çykaran № 134-IX Permanynyň 2-nji bölümini (Türkmenistan SSR Ýokary Sowetiniň Wedomostlary, 1975-nji ýyl, № 24, 127-nji madda);

«Türkmenistan SSR-niň käbir kanunçylyk namalaryna üýtgetmeler girizmek hakynda» Türkmenistan SSR Ýokary Sowetiniň Prezidumynyň 1978-nji ýylyň 26-njy dekabrynda çykaran № 1121-IX Permanynyň 28-nji bölümini (Türkmenistan SSR Ýokary Sowetiniň Wedomostlary, 1978-nji ýyl, № 24, 156-njy madda);

«Türkmenistan SSR-niň Suw hakyndaky kodeksine üýtgetmeler we goşmaçalar girizmek hakynda» Türkmenistan SSR Ýokary Sowetiniň Prezidumynyň 1980-nji ýylyň 15-nji awgustynda çykaran № 173-X Permanyny (Türkmenistan SSR Ýokary Sowetiniň Wedomostlary, 1980-nji ýyl, № 15, 123-nji madda);

«Türkmenistan SSR-niň käbir kanunçylyk namalaryna üýtgetmeler we goşmaçalar girizmek hakynda» Türkmenistan SSR Ýokary Sowetiniň Prezidumynyň 1985-nji ýylyň 19-njy fewralynda çykaran № 1881-X Permanynyň

5-nji bölümini (Türkmenistan SSR Ýokary Sowetiniň Wedomostlary, 1985-nji ýyl, № 5, 14-nji madda);

«Döwlet kärhanasy, birleşigi hakynda» SSSR-iň Kanuny bilen baglanyşykly Türkmenistan SSR-niň käbir kanunçylyk namalaryna üýtgetmeler we goşmaçalar girizmek hakynda» Türkmenistan SSR Ýokary Sowetiniň Prezidumynyň 1987-nji ýylyň 28-nji fewralynda çykaran № 1036-IX Permanynyň 4-nji bölümini (Türkmenistan SSR Ýokary Sowetiniň Wedomostlary, 1987-nji ýyl, № 36, 176-njy madda).

3-nji madda. Türkmenistanyň Ministrler Kabineti özüniň we Türkmenistanyň kadalaşdyryjy hukuk namalaryny kabul etmek hukugy berlen beýleki döwlet edaralarynyň kadalaşdyryjy hukuk namalaryny Türkmenistanyň bitewi kanunyna laýyk getirmeli.

4-nji madda. Türkmenistanyň Adalat ministrligi «Suw hakynda» Türkmenistanyň bitewi kanunyndan gelip çykýan üýtgetmeleri we goşmaçalary Türkmenistanyň kanunçylygyna girizmek hakyndaky teklipleri bir aý möhletde taýýarlamaly we Türkmenistanyň Mejlisine hödürlemeli.

**Türkmenistanyň Prezidenti,
Türkmenistanyň Halk maslahatynyň
Başlygy**

Saparmyrat Türkmenbaşy

Aşgabat şäheri.
2004-nji ýylyň 25-nji oktýabry
№ 244-II

SUW HAKYND TÜRKMENISTANYŇ BITEWI KANUNY

Türkmenistanyň «Suw hakynda» Bitewi kanuny suw serişdelerini rejeli peýdalanmagyň we goramagyň ähmiýetini ýokarlandyrmaga gönükdirilendir. Guramaçylyk, hukuk, ykdysady we terbiýeçilik taýdan täsir ediş çäreleri bilen bilelikde şu Bitewi kanun suw-ekologiýa babatda hukuk tertibiniň ýola goýulmagyna hem-de Türkmenistanyň ykdysady howpsuzlygynyň üpjün edilmegine ýardam berer.

Döwlet önümçiliginiň we hususy önümçiligiň, şeýle hem şäher gurluşygynyň ösmeginiň, ilatyň maddy hal-ýagdaýynyň gowulanmagynyň we suwa bolan dürli

ugurly hajatlaryň artmagynyň şertlerinde suw serişdelerini rejeli peýdalanmagyň we olary hapalanmakdan, zibillenmekden we egsilmekden goramagyň ylmy taýdan esaslandyrylan has netijeli kadalaryny işläp taýýarlamak we berjaý etmek zerurlygy döreýär.

I BÖLÜM. UMUMY DÜZGÜNLER

I BAP. ESASY DÜZGÜNLER

1-nji madda. Türkmenistanyň suw kanunçylygynyň wezipeleri

Türkmenistanyň suw kanunçylygynyň wezipeleri suw serişdelerini ilatyň, ykdysadyýetiň pudaklarynyň we tebigy gurşawyň hajatlary üçin ylmy taýdan esaslandyryp rejeli peýdalanmagy, suw serişdelerini hapalanmakdan, zibillenmekden we egsilmekden goramagy üpjün etmek maksady bilen suw gatnaşyklaryny düzgünleşdirmekden, suw desgalarynyň ýagdaýyny gowulandyrmakdan, suwlaryň zyýanly täsiriniň önüni almakdan we ony aradan aýyrmakdan, şeýle hem edara görnüşindäki taraplaryň we şahsy adamlaryň hukuklaryny goramakdan, ýurdumyzda suw gatnaşyklary babatda kanunçylygy pugtalandyrmakdan ybaratdyr.

2-nji madda. Türkmenistanyň suw kanunçylygy

Türkmenistanda suw gatnaşyklary Türkmenistanyň Konstitusiyasyna esaslanýar, şu Bitewi kanun, Türkmenistanyň kanunlary we olara laýyklykda kabul edilýän Türkmenistanyň beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalary bilen düzgünleşdirilýär.

3-nji madda. Döwlet suw gaznasy

Ähli suw desgalarynyň, olaryň eýeleýän ýerleriniň, şol sanda suw goraýyş sebitlerine we zolaklaryna berlen ýerleriň jemi Türkmenistanyň Döwlet suw gaznasyny düzýär.

Türkmenistanyň Döwlet suw gaznasy:

- derýalary, suw howdanlaryny, hojalygara kanallary we zeykeş ulgamlaryny, şeýle hem beýleki ýerüsti howdanlary we suw akymalaryny;
- ýerasty suwlary;
- Türkmenistanyň Döwlet serhediniň çäklerinde Hazar deňzini öz içine alýar.

4-nji madda. Suw üçin döwlet eýeçiligi

Türkmenistanyň Döwlet suw gaznasy diňe döwletiň eýeçiligi bolup durýar. Döwletara (serhetden geçýän) suw serişdeleri üçin döwlet eýeçiligi şol sebitde ýerleşen döwletleriň arasyndaky ylalaşyklar bilen kesgitlenilýär.

Suw üçin döwlet eýeçiligi hukugyny göni ýa-da ýaşyryn görnüşde bozýan hereketler gadagandyr.

Suw serişdelerini peýdalanmak we goramak üçin kanunda bellenilen tertipde emeli döredilen suw hojalyk desgalary Türkmenistanyň edara görnüşindäki taraplarynyň we şahsy adamlarynyň eýeçiligi bolup biler.

II BAP. SUW SERIŞDELERINI PEÝDALANMAK WE GORAMAK BABATDA DÖWLET DOLANDYRYŞY WE GÖZEGÇILIGI

5-nji madda. Suw serişdelerini peýdalanmak we goramak babatda döwlet dolandyryşy

Türkmenistanda suw serişdelerini peýdalanmak we goramak babatda döwlet dolandyryşyny Türkmenistanyň Ministrler Kabineti, şeýle hem muňa ýörite ygtyýarly edilen, suw serişdelerini peýdalanmagy düzgünleşdirýän döwlet edaralary we suw serişdelerini goraýan döwlet edaralary hem-de Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda beýleki döwlet edaralary amala aşyrýar.

Türkmenistanyň Suw hojalyk ministrligi, Türkmenistanyň Tebigaty goramak ministrligi we "Türkmengeologiýa" döwlet korporasiýasy, şeýle hem olaryň ýerlerdäki edaralary degişlilikde suw serişdelerini peýdalanmagy we goramagy düzgünleşdirmäge ýörite ygtyýarly edilen döwlet edaralary bolup durýar.

(2014-nji ýylyň 1-nji martyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda – Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary, 2014-nji ýyl, № 1, 51 -nji madda)

6-njy madda. Türkmenistanyň Ministrler Kabinetiniň suw serişdelerini dolandyrmak, peýdalanmak we goramak babatdaky ygtyýarlyklary

Türkmenistanyň çäklerinde suw serişdelerine eýelik etmek we serenjam bermek hukuklaryny Türkmenistanyň Ministrler Kabineti amala aşyrýar, ol öz hukuklarynyň bir bölegini muňa ýörite ygtyýarly edilen edaralara berýär.

Türkmenistanyň Ministrler Kabineti suw serişdelerini dolandyrmak babatda:

- suw serişdelerini rejeli peýdalanmagyň we goramagyň, suw hojalygyny ösdürmegiň esasy ugurlaryny tassyklaýar;

- suw serişdelerini toplumlaýyn peýdalanmagyň we goramagyň sebitleýin ülnülerini hem-de suw hojalyk balanslaryny tassyklaýar;

- suw çeşmelerini gorap saklamak we olary öňki durkuna getirmek baradaky döwlet maksatnamalarynyň ýerine ýetirilmegini üpjün edýär;
- suw desgalaryny dolandyrmak işini ýörite ygtyýarly edilen edaralara geçirmeginiň tertibini kesgitleýär;
- suw desgalaryny ýa-da olaryň böleklerini adatdan daşary ekologik ýagdaýyň ýa-da ekologik heläkçiligiň sebitleri diýip yglan edýär;
- suw serişdeleriniň we olaryň peýdalanylyşynyň döwlet tarapyndan hasabynyň ýöredilmeginiň, şeýle hem döwlet suw kadastrynyň tertibini kesgitleýär;
- suw serişdeleriniň peýdalanylyşyna we goralysyna döwlet gözegçiligini amala aşyrmagyň tertibini belleýär;
- suw serişdelerini peýdalanmagyň tertibini hem-de şertlerini kesgitleýär;
- suw serişdelerini düzgünleşdirmek boýunça serhetdeş döwletler bilen hyzmatdaşlygyň tertibini kesgitleýär;
- her ýyl her welaýata we etraba suwy sarp etmegiň jemi çäkli möçberlerini, şol sanda esasy suw çeşmeleri we ykdysadyýetiň pudaklary boýunça çäkli möçberlerini tassyklaýar;
- suwlaryň zyýanly täsiriniň önüni almagyň we ony aradan aýyrmagyň meseleleri boýunça çözümleri kabul edýär;
- suw serişdelerini peýdalanmak we goramak babatda beýleki meseleleriň çözülmegini üpjün edýär.

7-nji madda. Ýörite ygtyýarly edilen döwlet edaralarynyň suw gatnaşyklary babatdaky ygtyýarlyklary

Ýörite ygtyýarly edilen döwlet edaralary suw gatnaşyklary babatda:

- suwdan peýdalanmagyň içerki hojalyk, ulgamlaryň, etraplar, welaýatlar we umumy ýurt boýunça meýilnamalaryny tassyklaýar;
- suw serişdelerini peýdalanmagy we goramagy guraýar hem-de düzgünleşdirýär;
- suw serişdelerini toplumlaýyn peýdalanmagyň we goramagyň ülnülerini işläp düzýär we tassyklaýar;
- suw serişdeleriniň peýdalanylyşyna we goralysyna döwlet gözegçiligini amala aşyrýar;
- suw serişdeleriniň ýagdaýyny synlamak işini guraýar;
- suw kadastryny we suw hojalyk balanslaryny ýöredýär;
- suw serişdeleriniň we olaryň peýdalanylyşynyň döwlet tarapyndan hasabynyň ýöredýär;
- suw serişdelerine gözegçiligiň we olaryň hasabynyň ýöredilmeginiň metrologik üpjünçiligini amala aşyrýar;
- ýerasty suwlaryň ýagdaýyna döwlet geologik gözegçiligini amala aşyrýar;

- suw kanunçylygynyň bozulmalary netijesinde ýetirilen zelesiň öweziniň dolunmagy hakyndaky nägilelikleri we hak isleglerini bildirýär;
- suw serişdelerini peýdalanmak we goramak bilen baglanyşykly taslama düzüş, agtaryş, ylmy-barlag we konstruktorçylyk işlerini geçirýär;
- suwarymly ýerleriň meliorasiýasy boýunça çäreler toplumyny işläp düzýär;
- suw hojalyk desgalaryny we gurnalaryny gurmagyň hem-de olaryň durkuny täzelemegiň taslamalarynyň döwlet ekologik seljermesini geçirýär;
- suw serişdelerinden ýörite peýdalanmak üçin rugsatnamalary ylalaşýar we berýär;
- suw gatnaşyklary babatda halkara hyzmatdaşlygyny amala aşyrýar.

Ýörite ygtyýarly edilen döwlet edaralarynyň wezipelerini aýrybaşgalamak olar hakynda Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan tassyklanylýan düzgünnamalar esasynda amala aşyrylýar.

Ýörite ygtyýarly edilen döwlet edaralarynyň öz ygtyýarlyklaryna degişli edilen meseleler boýunça görkezmeleri ähli edara görnüşindäki taraplar we şahsy adamlar üçin hökmanydyr hem-de olar barada kazyýet tertibinde şikaýat edilip bilner.

(2014-nji ýylyň 1-nji martyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda – Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary, 2014-nji ýyl, № 1, 51 -nji madda)

8-nji madda. Ýerli ýerine ýetiriji häkimiýet edaralarynyň suw gatnaşyklaryny düzgünleşdirmek babatdaky ygtyýarlyklary

Şu işler edara ediş serhetleriniň çäklerinde suw serişdelerini peýdalanmak we goramak babatda ýerli ýerine ýetiriji häkimiýet edaralarynyň garamagyna degişlidir:

- ilatly ýerleriň hojalyk we agyz suw maksatly üpjünçiliginiň merkezleşdirilen ulgamlarynyň suw geçirijilerini we çeşmelerini arassaçylyk taýdan goramak sebitleriniň taslamalaryny tassyklamak;
- ilatyň we ykdysadyýetiň pudaklarynyň suw üpjünçiligini gowulandyrmak, suw serişdelerini gorap saklamak we olaryň durkuna getirmek, suwlaryň zyýanly täsiriniň, şeýle hem suwuň bibatlyklar we tebigy apatlar netijesinde hapalanmagynyň önüni almak we ony aradan aýyrmak baradaky işi guramak;
- suwdan peýdalanyjylaryň hukuklaryny goramak hem-de suw serişdelerini peýdalanmak boýunça jedelli meseleleri öz ygtyýarlyklarynyň çäklerinde çözmek.

9-njy madda. Suw serişdeleriniň peýdalanylyşyna we goralyşyna döwlet gözegçiligi

Suw serişdeleriniň peýdalanylyşyna we goralyşyna döwlet gözegçiliginiň wezipesi suwdan peýdalanmagyň bellenilen tertibini ähli edara görnüşindäki taraplaryň we şahsy adamlaryň berjaý etmegini, suw serişdelerini goramak, olaryň

zyýanly täsiriniň önüni almak we ony aradan aýyrmak borçlarynyň, suw serişdeleriniň hasabyny ýöretmegiň kadalarynyň, şeýle hem suw kanunçylygy bilen bellenilen beýleki kadalaryň ýerine ýetirilmegini üpjün etmekden ybaratdyr.

Suw serişdeleriniň peýdalanylyşyna we goralyşyna döwlet gözegçiligini suw serişdelerini peýdalanmagy we goramagy düzgünleşdirýän döwlet edaralary, ýerli ýerine ýetiriji häkimiýet edaralary, şeýle hem Türkmenistanyň muňa ýörite ygtyýarly edilen edaralary öz ygtyýarlyklarynyň çäklerinde amala aşyrýar.

III BAP. SUW SERIŞDELERINI PEÝDALANMAK WE GORAMAK BABATDAKY DÖWLET, DÖWLETARA WE SEBITLEÝIN MAKSATNAMALAR

10-njy madda. Suw serişdelerini peýdalanmak we goramak babatdaky döwlet, döwletara we sebitleýin maksatnamalar

Suw serişdelerini peýdalanmak we goramak babatdaky döwlet, döwletara we sebitleýin maksatnamalar ilatyň we ykdysadyýetiň pudaklarynyň suwa bolan hajatlaryny kanagatlandyrmak, suw serişdelerini gorap saklamak, peýdalanmak we goramak, olaryň zyýanly täsiriniň önüni almak boýunça ýörite maksatly we netijeli işleri amala aşyrmak üçin işlenilip taýýarlanylýar.

Suw serişdelerini peýdalanmak we goramak babatdaky döwlet, döwletara we sebitleýin maksatnamalar we şuna meňzeşler suw serişdeleriniň döwlet tarapyndan hasabyny ýöretmegiň maglumatlary, suw kadastry, suw serişdelerini peýdalanmagyň we goramagyň ülnüleri, arassaçylyk ölçegleri hem-de suw gatnaşyklaryny düzgünleşdirýän beýleki döwlet namalary esasynda işlenilip taýýarlanylýar.

Şol maksatnamalar Türkmenistanyň Döwlet býujetiniň we ýerli býujetleriň, edara görnüşindäki taraplaryň, býujetden daşary gaznalaryň serişdeleriniň, guramalaryň we raýatlaryň meýletin gatançlarynyň, beýleki serişdeleriň hasabyna işlenilip taýýarlanylýar we durmuşa geçirilýär.

IV BAP. JEMGYÝETÇILIK BIRLEŞIKLERINIŇ WE RAÝATLARYŇ SUW SERIŞDELERINI REJELI PEÝDALANMAK WE GORAMAK BOÝUNÇA ÇÄRELERI AMALA AŞYRMAGA GATNAŞMAGY

11-nji madda. Jemgyýetçilik birleşikleriniň we raýatlaryň suw serişdelerini rejeli peýdalanmak we goramak boýunça çäreleri amala aşyrmaga gatnaşmagynyň tertibi we görnüşleri

Jemgyýetçilik birleşikleri öz tertipnamalaryna (düzgünnamalaryna) laýyklykda, şeýle hem raýatlar döwlet edaralarynyň Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda suw serişdelerini rejeli peýdalanmak we goramak boýunça çäreleri üpjün etmek boýunça işlerini geçirmäge Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda ýardam edýärler, muňa gönüden-göni gatnaşýarlar.

V BAP. SUW DESGALARYNDA, SUW GORAÝYŞ SEBITLERINDE WE KENARÝAKA ZOLAKLARYNDA IŞLERI GEÇIRMEGIN TERTIBI

12-nji madda. Suwuň ýagdaýyna täsir edýän kärhanalary, ymaratlary we beýleki desgalary ýerleşdirmegin, olaryň taslamalaryny düzmegin, olary gurmagyň we işe girizmegin şertleri

Suwuň ýagdaýyna täsir edýän täze kärhanalar, ymaratlar we beýleki desgalar ýerleşdirilen, olaryň taslamalary düzülen, olar gurlan we işe girizilen we olaryň durky täzelenilen mahaly, şeýle hem täze tehnologik amal ulgamlary ornaşdyrylan mahaly ilatyň agyz suwy boýunça we durmuş hajatlaryny ilkinji nobatda kanagatlandyrmak şertinde ekologiýanyň, ilatyň saglygyny goramagyň talaplaryny berjaý etmek bilen, suwuň rejeli peýdalanylmagy üpjün edilmelidir. Şunda suw desgalaryndan alynýan suwuň we olara dökülýän suwuň hasabynyň ýöredilmegini, suwuň hapalanmakdan, zibillenmekden we egsilmekden goralmagyny, suwuň zyýanly täsiriniň önüniň alynmagyny, şeýle hem amatly tebigy şertleriň we ýer-ýurtgörnüşleriniň goralyp saklanylmagyny üpjün edýän çäreler göz önünde tutulýar, balyk hojalyk howdanlarynda bolsa mundan-da başga, balyklaryň, suw haýwanlarynyň we ösümlükleriniň goralmagyny we olaryň dowamly köpelmeginiň şertlerini üpjün edýän çäreler wagtynda amala aşyrylmalydyr.

Suwuň ýagdaýyna täsir edýän kärhanalaryň, ymaratlaryň we beýleki desgalaryň guruluşklarynyň taslamalary düzülen mahaly howdanlary dynç alyş we sport üçin peýdalanmak mümkinçilikleri nazara alynmalydyr.

13-nji madda. Suwuň ýagdaýyna täsir edýän kärhanalaryň, ymaratlaryň we beýleki desgalaryň taslamalarynyň we guruljak ýerleriniň ylalaşylmagy

Suwuň ýagdaýyna täsir edýän kärhanalaryň, ymaratlaryň we beýleki desgalaryň guruljak ýeri, şeýle hem olaryň taslamalary suw serişdelerini peýdalanmagy we goramagy düzgünleşdirýän döwlet edaralary, ýerli ýerine ýetiriji häkimiýet edaralary, şeýle hem Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda beýleki edaralar bilen ylalaşylýar.

14-nji madda. Suwuň ýagdaýyna täsir edýän kärhanalary, ymaratlary we beýleki desgalary işe girizmegi gadagan etmegiň şertleri

Şularyň işe girizilmegi gadagandyr:

- suwuň hapalanmagynyň we zibillenmeginiň ýa-da onuň zyýanly täsiriniň önüni alýan enjamlar bilen, şeýle hem suwuň sarp edilmeginiň we akymlaryň dökülmeginiň hasabyny ýöredýän abzallar bilen üpjün edilmedik täze ýa-da durky täzelenilen kärhanaryň, önümçilikleriň, abzallaryň, jemagat we beýleki desgalaryň;
- akar suwly suw üpjünçilik ulgamly senagat kärhanalary, önümçiligiň tehnologiýasy boýunça dolanyşykly suw üpjünçiligine geçirilip bilinmeýän kärhanalar muňa girmeyär;
- taslamalarda göz önünde tutulan, suwuň basmagynyň, ýerasty suwlaryň galmagynyň, ýerleriň batgalanmagynyň, topragyň şorlamagynyň we eroziýasynyň önüni alýan, şeýle hem daşgyn suwlarynyň geçirilmegini üpjün edýän çäreler geçirilýänçä, suwaryş we suwlulandyryş ulgamlarynyň, suw howdanlarynyň;
- suwy kabul edijiler we beýleki desgalar taslamalara laýyklykda taýýar edilýänçä, zeykeş ulgamlarynyň;
- balyk goraýjy abzallar taslamalara laýyklykda gurnalýança, suw alyş desgalarynyň;
- daşgyn suwlaryny we balyklary geçirmek üçin abzallar taslamalara laýyklykda taýýar edilýänçä, gidrotehniki desgalaryň;
- suwuň akymyny düzgünleşdiriji we suwy ölçeýji abzallar gurnalýança we degişli halatlarda arassaçylygy goraýyş sebitleri bellenilýänçä, suw alynýan buraw guýularynyň;
- arassaçylygy goraýyş sebitleri guralmasa, suw alyş we suw arassalaýyş desgalarynyň.

Hanany taýýarlamak boýunça taslamada göz önünde tutulan çäreler amala aşyrylýança suw howdanlaryny doldurmak gadagandyr.

15-nji madda. Suw goraýyş sebitlerinde, kenarýaka suw goraýyş zolaklarynda we suw gaznasynyň ýerlerinde işleri geçirmegiň tertibi

Suw gaznasynyň ýerleri dolanyşykdan alynýar, suw serişdelerini peýdalanmagy düzgünleşdirýän döwlet edaralaryna berilýär we maksatlaýyn niýetlenilişine görä peýdalanylmalýdyr.

Suw gaznasynyň ýerlerinde işiň esasy görnüşi suw desgalaryny işletmekdir.

Suw goraýyş sebitleriniň we kenarýaka suw goraýyş zolaklarynyň serhetleri, olaryň çäklerindäki hojalyk işiniň düzgüni hem-de topragy goraýyş we suwy goraýyş çärleriniň düzümi suwy goraýyş sebitiniň taslamasy bilen kesgitlenilýär.

Kenarýaka suw goraýyş zolaklarynyň serhetlerini ýer serişdelerini dolandyrmak boýunça döwlet edaralary Türkmenistanyň ýer kanunçylygyna laýyklykda ýerinde belleýär.

Aýratyn uly we möhüm suw desgalarynyň suw goraýyş sebitleriniň taslamalaryny Türkmenistanyň Ministrler Kabineti suw serişdelerini peýdalanmagy we goramagy düzgünleşdirmäge ýörite ygtyýarly edilen edaralaryň hödürlemegi boýunça tassyklaýar.

Suw goraýyş sebitleriniň belenilmegi suw gaznasynyň ýerlerini hojalyk maksatly we agyz suwy üpjünçiligi üçin ulanylýan suw desgalarynyň arassaçylygy goraýyş sebitlerini, balyk hojalyk howdanlary üçin arassaçylyk sebitlerini, şeýle hem serhetleri we peýdalanmak düzgünleri Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda belenilýän şypahanalaryň arassaçylyk goraýyş sebitlerini bellemek zerurlygyny aradan aýyрмаýar.

Suw goraýyş sebitleriniň çäklerindäki ýerler hojalyk maksatly peýdalanmakdan aýrylmaýar, ýöne hojalyk işi boýunça ýörite çäklendirmeler belenilýär.

Suw gaznasynyň ýerlerini peýdalanmaga bermek hakyndaky towakganamalary bermegiň we olara garamagyň tertibi, şeýle hem olary almagyň tertibi Türkmenistanyň ýer kanunçylygyna laýyklykda kesgitlenilýär.

Suw desgalarynda we suwuň ýagdaýyna täsir edýän suw goraýyş sebitlerinde we kenarýaka zolaklarynda gurluşyk, düýbünü çuňaltmak we partladýş işleri, gazylyp alynýan peýdaly baýlyklary çykarmak, suw ösümliklerini almak, kabelleri, turba geçirijileri we beýleki ulgamlary çekmek, zäherli himikatlary we mineral dökünleri saklamak üçin ammarlary, maldarçylyk fermalaryny, galyndylar gömülýän ýerleri, zibiller, önümçiligiň galyndylary taşlanýan ýerleri ýerleşdirmek, tokaý çapmak, buraw, oba hojalyk we beýleki işleri geçirmek, suw serişdelerini peýdalanmagy we goramagy düzgünleşdirmäge ýörite ygtyýarly edilen döwlet edaralary, ýerli ýerine ýetiiriji häkimiýet edaralary bilen ylalaşylyp, Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda amala aşyrylýar.

II BÖLÜM. SUWDAN PEÝDALANMAK

VI BAP. SUWDAN PEÝDALANYJYLAR WE SUWDAN PEÝDALANMAGYŇ GÖRNÜŞLERI

16-njy madda. Suwdan peýdalanyjylar

Türkmenistanyň edara görnüşindäki taraplary we şahsy adamlary Türkmenistanda suwdan peýdalanyjylar bolup biler.

Türkmenistanyň kanunçylygynda göz önünde tutulan halatlarda beýleki guramalar we adamlar hem suwdan peýdalanýar. Şu Bitewi kanunyň 3-nji maddasynda sanalyp geçilen suw desgalary peýdalanmaga berilýär.

17-nji madda. Suwdan peýdalanmagyň görnüşleri

Suwdan peýdalanmagyň şu görnüşleri bar:

- umumy we ýörite;
- bilelikdäki we aýrybaşga;
- ilkinji we ikinji.

Suw desgalary şu Bitewi kanunyň 16-njy maddasynda görkezilen taraplara Türkmenistanyň kanunçylygynda göz önünde tutulan talaplar we şertler berjaý edilen mahaly ilatyň agyz suwy, durmuş, bejeriş, şypahana, sagaldyş we beýleki hajatlary, oba hojalyk, senagat, energetiki, ulag, balyk hojalyk, goranmak we beýleki döwlet we jemgyýetçilik zerurlyklary üçin peýdalanmaga berilýär.

Suw desgalary bir ýa-da birnäçe maksatlar üçin peýdalanmaga berlip bilner.

18-nji madda. Suwdan umumy we ýörite peýdalanmak

Suwdan umumy peýdalanmaga suw desgalarynyň suwuň ýagdaýyna täsir edýän desgalary we tehniki enjamlary ulanmazdan peýdalanmak (suwa düşmek, gaýyklarda ýüzmek, höwesjeň we sport balykçylygy, mallary suwa ýakmak we ş.m.) degişlidir.

Suwdan ýörite peýdalanmaga suw desgalarynyň ýa-da olaryň bir bölekleriniň ilatyň agyz suwy babatda we durmuş hajatlaryny, oba we balyk hojalygynyň, senagatyň, energetikanyň suwa bolan hajatlaryny kanagatlandyrmak üçin, şeýle hem ulanylan suwlary akdyrmak üçin peýdalanylmagy degişlidir. Aýry-aýry halatlarda suwdan ýörite peýdalanmaga suw desgalarynyň desgalar ýa-da tehniki enjamlar ulanylyp, ýöne suwuň ýagdaýyna täsir edýän görnüşde peýdalanylmagy hem degişli edilip bilner.

Eger suwdan peýdalanmak suwuň gidro toplumlardan geçirilmegi, gämi gatnawy, suwuň az suwly sebitlere suwdan peýdalanyjylara berilmegi (akdyrylmagy) suwuň zyýanly täsirini (ýerasty suwlaryň ýokarlanmagy, şorlanmagy, batgalanmak) aýyrmak, ýerasty suwlaryň düzüminden gazylyp alynýan peýdaly jisimleri almak, gurluşyk, hanany çuňaltmak we partladyş işlerini ýerine ýetirmek, gazylyp alynýan peýdaly baýlyklary çykarmak we suw ösümlüklerini almak, turba geçirijileri we kabelleri çekmek, şeýle hem buraw, geologiýa-gözleg we suw desgalarynda suwy almasyz we ulanylan suwlary dökmesiz geçirilýän beýleki işler bilen baglanyşykly bolsa, şeýle peýdalanmak ýörite däldir.

Suwdan ýörite peýdalanmagyň sanawlarynyň görnüşlerini Türkmenistanyň Suw hojalyk ministrligi we Türkmenistanyň Tebigaty goramak ministrligi belleýär.

19-njy madda. Suwdan bilelikde we aýrybaşga peýdalanmak

Suw desgalary dürli edara görnüşindäki taraplaryň we şahsy adamlaryň bilelikde ýa-da aýrybaşgalanan peýdalanmagynda bolup biler, şeýle halatda suw desgasyň ýa-da onuň bir bölegini bir suwdan peýdalanyjy peýdalanýar.

20-nji madda. Suwdan birinji we ikinji peýdalanmak

Suwy alýan we kanallar hem-de turba geçirijiler boýunça akdyryýan edara görnüşindäki taraplar we şahsy adamlar suwdan birinji peýdalanyjylar diýlip, olardan suwy alýanlar bolsa - suwdan ikinji peýdalanyjylar diýlip ykrar edilýär. Suwdan ikinji peýdalanmak suwy peýdalanmagy we goramagy düzgünleşdirýän edaralar, şeýle hem suwdan ilkinji peýdalanyjylar bilen ylalaşylyp amala aşyrylýar.

Suwdan ikinji peýdalanmak üçin rugsatnamalarda suw desgalarynyň nähili maksat bilen berilýändigini we olardan peýdalanmagyň esasy şertleri görkezilýär.

Zerur halatlarda taraplaryň özara hukuklary we borçlary suwdan birinji we ikinji peýdalanyjylaryň arasyndaky şertnama arkaly resmileşdirilýär.

VII BAP. SUW DESGALARYNY PEÝDALANMAGA BERMEGIŇ TERTIBI WE ŞERTLERI

21-nji madda. Suw desgalarynyň ilatyň agyz suwy we durmuş hajatlary üçin ilkinji nobatda berilmegi

Suw desgalary ilkinji nobatda ilatyň agyz suwy babatdaky we durmuş hajatlaryny kanagatlandyrmak üçin peýdalanmaga berilýär. Suw desgasy birnäçe peýdalanyja berlen mahaly derýalaryň we kanallaryň aşaky akymynda ýerleşenleriň bähbitleri nazara alynýar.

Ilatyň agyz suwy babatdaky we durmuş hajatlaryny kanagatlandyrmak üçin hil görkezijileri bellenen döwlet standartlaryna, suwdan peýdalanmagyň ekologik ölçeglerine we arassaçylyk kadalaryna laýyk gelýän suwlar peýdalanylýar.

Suwdan peýdalanyjylaryň suwuň eýesinden (suwy berijiden) agyz suwunyň hili hakynda maglumatlaryň berilmegini talap etmäge hukugy bardyr.

Şol suwlaryň hil görkezijileri bellenen standartlara, suwdan peýdalanmagyň ekologik howpsuzlyk ölçeglerine we arassaçylyk kadalaryna laýyk gelmeýän halatda olary peýdalanmak döwlet arassaçylyk gözegçiligi edaralarynyň çözüdi boýunça bes edilýär.

22-nji madda. Suwdan umumylykda peýdalanmak

Suwdan umumylykda peýdalanmak ýerli ýerine ýetiriji häkimiýet edaralarynyň çözgütleri esasynda amala aşyrylýar. Suwdan umumylykda peýdalanmak hukugy ekologik, tehniki we arassaçylyk howpsuzlygy maksady bilen, şeýle hem aýrybaşga peýdalanmakdaky suw desgalarynda çäklendirilip ýa gadagan edilip bilner.

Suwdan umumylykda peýdalanmak mahaly arassaçylyk ölçegleriniň we kadalarynyň hökman berjaý edilmegi, balyk gorlarynyň we gämi gatnawynyň goralmagy, şeýle hem suwda adamlaryň janyny goramagyň, suwy rejeli peýdalanmagyň we goramagyň kadalarynyň berjaý edilmegi hökmandyr.

Şu maksatlar bilen ýerli ýerine ýetiriji häkimiýet edaralary suwa düşünmek, gaýyklarda ýüzmek, agyz suwy babatda we durmuş hajatlary üçin suw almak, mallary suwa ýakmak gadagan edilen ýerleri bellemäge, şeýle hem degişli welaýatyň, etrabyň, şäheriň, şäherçäniň we obanyň çäklerindäki suw desgalarynda suwdan umumylykda peýdalanmagyň beýleki şertlerini kesgitlemäge haklydyr.

Ýerli ýerine ýetiriji häkimiýet edaralary suwdan umumylykda peýdalanmak barada özüniň bellän şertleri hakynda ilaty köpçülikleýin habar beriş serişdeleri arkaly habarly etmäge borçludyr.

23-nji madda. Suw desgalaryny ýörite peýdalanmak üçin bermek

Suwdan ýörite peýdalanmak suw serişdelerini peýdalanmagy düzgünleşdirýän edaralaryň berýän rugsatnamalary esasynda amala aşyrylýar.

Suwdan ilkinji peýdalanyjylar bolan edara görnüşindäki taraplaryň aýrybaşga peýdalanmagyna berlen suw desgalarynda suwdan ýörite peýdalanmaga şol edara görnüşindäki taraplar bilen ylalaşmak boýunça rugsat edilýär.

Suwdan ýörite peýdalanmak üçin rugsatnamalaryň görnüşleriniň sanawyny, olary ylalaşmagyň we bermegiň tertibini Türkmenistanyň Ministrler Kabineti belleýär.

24-nji madda. Ýerlerdäki suw çeşmeleriniň suwundan ýörite peýdalanmak üçin suw serişdelerini peýdalanmagy düzgünleşdirýän edaralar tarapyndan berilýän rugsatnamalar

Ýerasty suwlardan oba ilatly ýerleriniň, şäherçeleriň, şäherleriň çäklerinde, döwlet gaznasynyň we döwlet tokaý gaznasynyň gazyylan şahta guýularyny, suwuň derejesini mejbury peseltmezden işleýän süzgüçli guýulary gurnamak arkaly, şeýle hem balyk hojalyk ähmiýeti, çeşmeleriň kaptažlary bolmadyk çäkli (akar suwly däl)

howdanlarda peýdalanmaga suw serişdelerini peýdalanmagy düzgünleşdirýän edaralar ýerli ýerine ýetiriji häkimiýet edaralary bilen ylalaşyp rugsat berýär.

25-nji madda. Suw desgalaryny bilelikde ýa-da aýrybaşga peýdalanmaga bermek

Suw desgalary doly ýa kem-käs aýrybaşga peýdalanmaga suw serişdelerini peýdalanmagy düzgünleşdirýän edaralaryň hödürlemegi boýunça Türkmenistanyň Ministrler Kabinetiniň çözgüdi bilen berilýär.

Suw desgalaryny aýrybaşga peýdalanmaga bermek hakyndaky towakganamalary bermegiň we olara garamagyň tertibini Türkmenistanyň Ministrler Kabineti belleýär.

Aýrybaşga peýdalanmakda durmadyk suw desgalary bilelikde peýdalanmakda bolup biler.

26-njy madda. Aýrybaşga peýdalanmaga berlen suw desgalarynda suwdan umumylykda peýdalanmak

Aýrybaşga peýdalanmaga berlen suw desgalarynda suwdan umumylykda peýdalanmaga suwdan ilkinji peýdalanyjy tarapyndan bellenilen şertlerde suw serişdelerini peýdalanmagy we goramagy düzgünleşdirýän edaralar bilen ylalaşmak boýunça ýol berilýär.

Suwdan ilkinji peýdalanyjy özüne aýrybaşga peýdalanmaga berlen suw desgasynda suwdan umumylykda peýdalanmagyň şertlerini ýa-da onuň gadagan edilmegini yglan etmäge borçludyr.

27-nji madda. Suwdan peýdalanmagyň çäkli möçberleri

Suwdan peýdalanmak her ýyl bellenilýän çäkli möçberlerde amala aşyrylýar.

Suwdan peýdalanmagyň welaýatlar we etraplar boýunça çäkli möçberlerini esasy suw çeşmelerinde suwuň garaşylýan möçberlerine laýyklykda Türkmenistanyň Suw hojalyk ministrliginiň hödürlemegi boýunça Türkmenistanyň Ministrler Kabineti belleýär.

Suwdan peýdalanmagyň anyk suwdan peýdalanyjylar boýunça çäkli möçberleri Türkmenistanyň Suw hojalyk ministrligi tarapyndan bellenilýär. Şol çäkli möçberler suwdan peýdalanyjylaryň pudaklaýyn tabynlygyna we eýeçiliginiň görnüşlerine garamazdan, olaryň ählisi üçin hökmanydyr.

Suwdan peýdalanmagyň çäkli möçberleri welaýatlar we anyk suwdan peýdalanyjylar boýunça bellenilen mahaly ähli suwdan peýdalanyjylaryň suwdan peýdalanmagyň bellenilen meýilnamalaryna laýyklykda endigan suw üpjünçiliginiň

şertleri berjaý edilmelidir. Suwdan peýdalanmagyň çäkli möçberleri suw çeşmelerindäki suwuň möçberiniň çaklanylýan maglumatlary takyklanylan mahaly üýtgedilip bilner.

28-nji madda. Suw desgalaryndan peýdalanmagyň möhletleri

Suw desgalary hemişelik ýa-da wagtlaýyn peýdalanmaga berilýär. Suwdan peýdalanmagyň möhleti bellänilmedik bolsa, şeýle peýdalanmak hemişelik diýlip ykrar edilýär.

Wagtlaýyn suwdan peýdalanmak gysga möhletli - üç ýyla çenli we uzak möhletli - üç ýyldan ýigrimi ýyla çenli bolup biler. Zerur mahaly suwdan peýdalanmagyň möhletleri degişlilikde wagtlaýyn ýa-da uzak möhletli peýdalanmagyň möhletlerinden geçmeýän döwür üçin uzaldylyp bilner.

Suw desgalaryny wagtlaýyn peýdalanmagyň möhletleri dahylly suwdan peýdalanyjylaryň towakganamasy boýunça suw desgasyň aýrybaşga peýdalanmaga bermek hakynda çözgüt kabul eden ýa-da suwdan ýörite peýdalanmaga rugsat beren döwlet edaralary tarapyndan uzaldylyp bilner.

29-njy madda. Suw üçin tölegler

Türkmenistanda suwdan peýdalanmak mugtdyr, suwdan ýörite peýdalanmagyň Türkmenistanyň kanunçylygynda göz önünde tutulan halatlary muňa girmeýär.

Suw üçin tölegi almagyň tertibini Türkmenistanyň Ministrler Kabineti belleýär.

30-njy madda. Suw desgalaryny peýdalanmaga kem-käs ýa-da doly gadagan etmek

Döwlet ähmiýetli ýa-da aýratyn ylmy ýa medeni gymmaty bolan suw desgalaryny peýdalanmak Türkmenistanyň Ministrler Kabinetiniň belleýän tertibinde kem-käs ýa-da doly gadagan edilip bilner.

VIII BAP. SUWDAN PEÝDALANYJYLARYŇ HUKUKLARY WE BORÇLARY

31-nji madda. Suwdan peýdalanyjylaryň hukuklary

Suwdan peýdalanyjylaryň şulara hukugy bar:

- suw desgalaryny diňe olar peýdalanmaga berlende göz önünde tutulan maksatlar üçin peýdalanmaga;

- suwdan peýdalanmak üçin desgalary we gurnamalary gurmagy, şeýle hem olaryň durkuny täzelemegi diňe degişli suw hojalyk guramalarynyň rugsady boýunça amala aşyrmaga;
- berilýän suwuň mukdaryny we hilini barlamaga;
- şertnama boýunça kem alnan suwuň we soňraky ykdysady zeleliň öweziniň dolunmagyna, şu Bitewi kanunyň 30-njy maddasynda göz önünde tutulan halatlar muňa girmeýär;
- suw desgalaryny peýdalanmak boýunça kanunçylykda gadagan edilmedik beýleki hereketleri hem amala aşyrmaga.

Suwdan peýdalanyjylaryň hukuklary kanun arkaly goralýar. Suwdan peýdalanyjylaryň bozulan hukuklary Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipde dikeldilmäge degişlidir.

32-nji madda. Suwdan peýdalanyjylaryň hukuklaryny çäklendirmek

Suw azlyk edende, adamlaryň we haýwanlaryň ýokanç keselleri babatda kynçylyklaryň döremeginiň howpy mahaly hem-de Türkmenistanyň kanunçylygynda göz önünde tutulan beýleki halatlarda suwdan peýdalanyjylaryň hukuklary ilatyň saglygyny we döwletiň gaýry bähbitlerini, şeýle hem beýleki suwdan peýdalanyjylaryň bähbitlerini goramak maksady bilen çäklendirilip bilner. Şunda suw desgalaryny ilatyň agyz suwy babatda we durmuş hajatlary üçin peýdalanmagyň şertleri ýaramazlaşmaly däldir.

Suwdan peýdalanyjylaryň hukuklary suwuň hapalanmagyna eltip biljek ýa-da elten bibatlyklar we şertler wagtynda, suwuň zyýanly täsiri sebäpli dörän tebigy apatlaryň önüni almak we olaryň netijelerini ýok etmek boýunça gaýragoýulmasyz çäreler amala aşyrylanda hem çäklendirilip bilner.

Suwdan peýdalanyjylaryň suwdan aýrybaşga peýdalanmak hukuklary şol suw desgasy aýrybaşga peýdalanmaga beren edara tarapyndan çäklendirilip bilner, suwdan ýörite we ikinji peýdalanmak üçin hukuklar bolsa - şeýle rugsatnamalary beren edaralar tarapyndan Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipde çäklendirilip bilner.

33-nji madda. Suwdan peýdalanyjylaryň borçlary

Suwdan peýdalanyjylar şulara borçludyr:

- suw serişdelerini rejeli peýdalanmaga, suwuň tygşytly peýdalanylmagy, suwuň hiliniň önki kaddyna getirilmegi we gowulanmagy hakynda alada etmäge;
- önümçiligiň tehnologiýasyny we suw üpjünçiliginiň ulgamlaryny kämilleşdirmek (suw ulanyлмаýan tehnologik tilsimatlar, howa arkaly sowatmak, dolanyşykly we gaýtadan-zygiderli suw üpjünçiligi we beýleki tehnologik usullar)

arkaly suwuň sarp edilmegini we ulanylan suwlaryň dökülmegini azaltmak boýunça çäreleri görmäge;

- suw desgalaryny olar peýdalanmaga berlende göz önünde tutulan maksatlara we şertlere laýyklykda peýdalanmaga;

- hapalaýjy jisimleri dökmegiň bellenilen aňrybaş ýol berilýän ölçeglerini we suwy almagyň bellenilen çäkli möçberlerini, şeýle hem arassaçylygy we beýleki talaplary berjaý etmäge;

- öz ýerlerini bolmalysy ýaly ýagdaýda saklamak üçin netijeli häzirki zaman tehniki serişdeleri we tehnologiýalary peýdalanmaga, şeýle hem suw desgalarynyň şol ýerde emele gelýän hapa (ýagyş, gar) suwlar sebäpli hapalanmagynyň önüni almak boýunça çäreleri amala aşyrmaga;

- agyz suwy we hojalyk-durmuş maksatly suw üpjünçiliginiň arassaçylyk goraýyş sebitlerini, kenarýaka gorag zolaklaryny, ýörite bölünip berlen zolaklary, suw ýollarynyň kenar zolaklaryny, arassalaýyş we beýleki suw hojalyk desgalaryny we tehniki gurnamalary bolmalysy ýaly ýagdaýda saklamaga;

- suwuň alynmagynyň we peýdalanylmagynyň hasabyny ýöretmäge, suw desgalaryna dökülýän gaýtarylýan suwlaryň we hapalaýjy jisimleriň hiline we möçberlerine gözegçilik etmäge, şeýle hem degişli edaralara hasabatlary şu Bitewi Kanun we beýleki kanunçylyk namalary bilen kesgitlenilen tertipde bermäge;

- suwlary egsilmekden goramak, olaryň ýagdaýyny gowulandyrmak, şeýle hem ulanylan hapa suwlaryň dökülmegini bes etmek boýunça bellenilen tertipde ylalaşylan tehnologiýa, tokaý-melioratiw, agrotehniki, gidrotehniki, arassaçylyk we beýleki çäreleri amala aşyrmaga;

- suwdan ýörite peýdalanmaga diňe rugsatnama bar mahaly amala aşyrmaga;

- suwuň süzülme we bugarmak arkaly ýitgilerini azaltmak boýunça çäreleri görmäge;

- içerki hojalyk we hojalygara ulgamlarynda gidrotehniki desgalary ulanmagyň kadalaryny berjaý etmäge;

- balyk hojalyk howdanlaryndan balygyň ulgama düşmegine ýol bermezlik üçin çäreleri görmäge;

- suw serişdelerinden peýdalanmak üçin tölegleri wagtynda tölemäge;

- suw desgalarynyň üstünden mallary sürüp geçirmegiň, traktorlary, oba hojalyk maşynlaryny we beýleki ulag serişdelerini geçirmegiň kadalaryny berjaý etmäge;

- suw desgalarynda mallary suwa ýakmagyň we suwa düşürmegiň kadalaryny berjaý etmäge;

- öz suw desgalaryna suw kanunçylygynyň talaplarynyň berjaý edilişini barlaýan suwy peýdalanmak we goramak babatdaky ýörite ygtyýarly edilen döwlet edaralarynyň döwlet gözegçilerini, şeýle hem daşky gurşawy goraýan jemgyýetçilik gözegçilerini bökdençsiz goýbermäge we olara zerur maglumatlary mugt bermäge;

- bibatlyk sebäpli hapalanmalaryň ýüze çykmagy hakynda ýerli ýerine ýetiriji häkimiýet edaralaryna, daşky gurşawy goraýan we arassaçylyk gözegçiliginiň döwlet edaralaryna wagtynda habar bermäge;

- suwuň hiliniň ýaramazlaşmagyna eltip biljek bibatlyklaryň zyýanly netijelerini ýok etmek bilen baglanyşykly gaýragoýulmasyz işleri geçirmäge we beýleki suwdan peýdalanyjylaryň desgalarynda bibatlyklary aradan aýyrmak üçin zerur tehniki serişdeleri kanunçylykda bellenen tertipde bermäge;

- beýleki suwdan peýdalanyjlara berlen hukuklaryň bozulmagyna, şeýle hem hojalyk we tebigy närselere (ýerlere, tokaýlara, haýwanat dünýäsine, gazylyp alynýan peýdaly baýlyklara we beýlekilere) zeleliň ýetirilmegine ýol bermezlige;

- Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda, suw serişdelerini peýdalanmak we goramak boýunça beýleki borçlary ýerine ýetirmäge.

34-nji madda. Suw serişdelerini rejeli peýdalanmak boýunça çäreleri geçirýän suwdan peýdalanyjylary höweslendirmek

Suw serişdelerini rejeli peýdalanmak we goramak boýunça umumylykda peýdaly çäreleri geçirmäge göwnedýän suwdan peýdalanyjylary höweslendirmeginiň çärelerini Türkmenistanyň Ministrler Kabineti belleýär.

IX BAP. SUWDAN PEÝDALANMAK HUKUGYNYŇ BES EDILMEGI

35-nji madda. Suwdan peýdalanmak hukugynyň bes edilmeginiň esaslary

Edara görnüşindäki taraplaryň we şahsy adamlaryň suwdan peýdalanmak hukugy şu halatlarda bes edilýär:

1) suwdan peýdalanmak zerurlygynyň tamamlanmagy ýa-da ondan ýüz döndermek;

2) suwdan peýdalanmak möhletiniň gutarmagy;

3) edara görnüşindäki tarapyň ýapylmagy;

4) suw hojalyk desgalarynyň beýleki suwdan peýdalanyjlara berilmegi;

5) suw desgalaryny aýrybaşga peýdalanmakdan almak zerurlygynyň döremegi;

6) suwy peýdalanmagyň we ony goramagyň kadalarynyň bozulmagy;

7) suw desgasynyň ol peýdalanmaga berlende göz önünde tutulanyndan başga maksat bilen peýdalanylmagy;

8) suw desgasynyň aýratyn döwlet ähmiýeti, ylmy, medeni ýa-da bejeriş gymmaty bar diýlip ykrar edilmegi;

9) ilatyň agyz suwy babatdaky we durmuş hajatlaryny ilkinji nobatda kanagatlandyrmak üçin peýdalanmak zerurlygynyň döremegi.

Türkmenistanyň kanunçylygynda edara görnüşindäki taraplaryň we şahsy adamlaryň suwdan peýdalanmak hukugynyň bes edilmeginiň beýleki esaslary hem göz önünde tutulyp bilner.

36-njy madda. Suwdan ýörite peýdalanmak hukugynyň bes edilmeginiň tertibi

Suwdan ýörite peýdalanmak hukugy şu halatlarda bes edilýär:

- şu Bitewi kanunyň 35-nji maddasynyň bölümlerinde göz önünde tutulan halatlarda suwdan peýdalanyjynyň towakganamasy boýunça;
- şu Bitewi kanunyň 35-nji maddasynyň 5-nji, 8-nji bölümlerinde göz önünde tutulan halatlarda Türkmenistanyň Ministrler Kabinetiniň çözgüdi boýunça;
- şu Bitewi kanunyň 35-nji maddasynyň 2-nji, 4-nji, 7-nji bölümlerinde göz önünde tutulan halatlarda suwdan ýörite peýdalanmak üçin rugsatnama beren suw serişdelerini peýdalanmagy düzgünleşdirýän edaranyň çözgüdi boýunça;
- şu Bitewi kanunyň 35-nji maddasynyň 6-njy bölümünde göz önünde tutulan halatlarda suwdan ýörite peýdalanmak üçin rugsatnamany beren edaranyň talaby boýunça.

Suwdan ýörite peýdalanmagy bes etmek munuň üçin rugsatnama beren edaranyň çözgüdi boýunça amala aşyrylýar.

Suwdan ikinji peýdalanmak suwdan ilkinji peýdalanyjynyň suw serişdelerini peýdalanmagy we goramagy düzgünleşdirýän edara bilen ylalaşylyp bes edilip bilner.

37-nji madda. Suw desgalaryny aýrybaşga peýdalanmakdan almak

Suw desgalaryny aýrybaşga peýdalanmakdan doly ýa-da kem-käs almak döwlet ýa-da jemgyýetçilik hajatlaryny kanagatlandyrmak üçin aýratyn zerur halatlarda suw desgasy aýrybaşga peýdalanmakdan doly ýa-da kem-käs almak döwlet ýa-da jemgyýetçilik hajatlaryny kanagatlandyrmak üçin aýratyn zerur halatlarda Türkmenistanyň Ministrler Kabinetiniň çözgüdi boýunça amala aşyrylýar.

Aýrybaşgalan peýdalanmak hukugy şol hukugy almak hakynda çözgüt çykarylan pursatdan ýa-da çözgütdäki görkezilen möhlet tamamlanandan soň bes edilýär.

38-nji madda. Suw hojalyk çäreleriniň geçirilmegi, suwdan peýdalanmagyň şertleriniň bes edilmegi ýa-da üýtgemegi sebäpli ýetirilen ýitgileriň öwezini dolmak

Edara görnüşindäki taraplaryň we şahsy adamlaryň suw hojalyk çärelerini (gidrotehniki işleri we ş.m.) geçirmek, şeýle hem suwdan peýdalanmagyň şertleriniň bes edilmegi ýa-da üýtgedilmegi sebäpli ýetiren zeleti Türkmenistanyň kanunçylygynda göz önünde tutulan tertipde öwezini dolmaga degişlidir.

X BAP. SUW DESGALARYNY ILATYŇ AGYZ SUWY, DURMUŞ WE BEÝLEKI HAJATLARY ÜÇIN PEÝDALANMAK

39-njy madda. Ilatyň agyz suwy, durmuş we beýleki hajatlary üçin peýdalanmaga berilýän suw desgalary

Ilatyň agyz suwy babatdaky we durmuş üpjünçiligi üçin, şeýle hem beýleki hajatlary üçin suwunyň hili bellenilen döwlet standartlaryna, suwdan peýdalanmagyň ekologik howpsuzlygynyň ölçeglerine, şeýle hem arassaçylyk talaplaryna laýyk gelýän suw desgalary berilýär.

40-njy madda. Ilatyň merkezleşdirilen suw üpjünçiligi

Suw desgalary ilatyň agyz suwy babatdaky, durmuş we beýleki hajatlary üçin merkezleşdirilen suw üpjünçiligi tertibinde peýdalanylan mahaly hojalyk maksatly we agyz suwuny geçirijiler gündelik dolandyrmagynda, eýeçiliginde ýa-da peýdalanmagynda bolan edara görnüşindäki taraplar suw üpjünçiliginiň çeşmelerinden suwy suw alyş desgalarynyň taslamalary bilen bellenilen tertibe hem-de içimlik suwy öndürmek we ony sarp edijilere bermek üçin suwdan ýörite peýdalanmaga rugsatnamalara laýyklykda almaga haklydyr.

Şol edara görnüşindäki taraplar alynýan suwuň hasabyny ýöretmegi guramaga, suw üpjünçiliginiň çeşmelerinde suwuň ýagdaýyny yzygiderli synlap durmaga, suw alynýan ýeriň arassaçylygy goramak sebitini bolmalysy ýaly ýagdaýda saklamaga hem-de çeşmelerde suwuň möçberiniň we hiliniň bellenilen ölçeglerden üýtgemegi hakynda suw serişdelerini peýdalanmagy we goramagy düzgünleşdirýän döwlet edaralaryna, döwlet arassaçylyga gözegçilik edaralaryna we ýerli ýerine ýetiriji häkimiýet edaralaryna habar bermelidir.

Ýerasty suwlaryň merkezleşdirilen suw alyş ýerlerinde olaryň känleriniň çäklerinde we ýanaşyk ýerlerde synlaýyş guýularynyň ýerli ulgamy gurnalan bolmaly.

41-nji madda. Ilatyň merkezleşdirilmedik suw üpjünçiligi

Suw desgalary ilatyň agyz suwy, durmuş we beýleki hajatlary üçin merkezleşdirilmedik suw üpjünçiligi tertibinde peýdalanylan mahaly edara

görnüşindäki taraplar we şahsy adamlar suwdan umumylykda ýa-da ýörite peýdalanmak tertibinde suwy gönüden-göni ýerüsti we ýerasty çeşmelerden almaga haklydyr.

Şu maksatlar üçin niýetlenilen suw alyş desgalaryny peýdalanmak suw alyş desgalary öz çäklerinde ýerleşen ýerli ýerine ýetiriji häkimiýet edaralary tarapyndan belleniýän kadalara laýyklykda amala aşyrylýar.

42-nji madda. İçimlik hilli ýerasty suwlary agyz suwy babatda we durmuş hajatly suw üpjünçiligi üçin peýdalanmak

İçimlik hilli ýerasty suwlary agyz suwy we durmuş hajatly suw üpjünçiligi bilen baglanyşykly däl hajatlar üçin peýdalanmaga, kada hökmünde, ýol berilmeýär.

İçimlik hilli ýerasty suwlar ilkinji nobatda ilatyň agyz suwy we durmuş hajatly suw üpjünçiliginiň, şeýle hem azyk senagatynyň hajatlaryny kanagatlandyrmak üçin peýdalanylmaly.

Zerur bolan ýerüsti suw çeşmeleri ýok we içimlik hilli ýerasty suwlaryň ýeterlik gorgary bar sebitlerde ýörite ygtyýarly edilen döwlet edaralary şol suwlary agyz suwy we durmuş hajatly suw üpjünçiligi bilen baglanyşykly däl maksatlar üçin peýdalanmaga rugsat berip biler.

XI BAP. SUW DESGALARYNY BEJERIŞ, ŞYPAHANA WE SAGALDYŞ MAKSATLARY ÜÇIN PEÝDALANMAK

43-nji madda. Bejeriş suwly desgalara degişli edilen suw desgalaryny peýdalanmagyň tertibi

Bellenilen tertipde bejeriş suw desgalaryna degişli edilen suw desgalary ozaly bilen bejeriş we şypahana maksatlary üçin peýdalanylýar.

Kadadan çykma halatlarynda ýörite ygtyýarly edilen döwlet edaralary ýerasty baýlyklary goraýjy, saglygy goraýyş we şypahanalary dolandyryjy edaralar bilen ylalaşmak boýunça bejeriş suwly desgalara degişli edilen suw desgalaryny beýleki maksatlar üçin peýdalanmaga rugsat berip biler.

Bejeriş suwly desgalara degişli edilen suw desgalaryna ulanylan hapa suwlaryň dökülmegi gadagandyr.

44-nji madda. Suw serişdeşlerini dynç alyş we sport üçin peýdalanmagyň tertibi

Suw desgalary ýerli ýerine ýetiriji häkimiýet edaralary tarapyndan suw serişdelerini peýdalanmagy we goramagy düzgünleşdirýän, döwlet arassaçylyk

gözegçiligini, balyk gorlaryny goramagy amala aşyrýan edaralar, gämi gatnaw ýollarynda bolsa - gämi gatnawyny düzgünleşdirýän edaralar bilen ylalaşyp belleýän ýerlerinde köpçülikleýin dynç alyş we sport-sagaldyş maksatlary üçin peýdalanýar.

Suw desgalary guramaçylykly köpçülikleýin dynç alşy we sportuň ösdürilmegini üpjün etmek üçin dolulygyna ýa-da kem-käs döwlet we jemgyýetçilik guramalarynyň peýdalanmagyna berlip bilner.

45-nji madda. Dynç alyş we sport üçin peýdalanlyýan suw desgalarynda halas ediş gullugyny guramak

Suw desgalaryny zähmetkeşleriň dynç alşyny guramak üçin we sport-sagaldyş maksatlary üçin peýdalanýan ähli edara görnüşindäki taraplar olary Türkmenistanyň Ministrler Kabinetiniň tassyklan kadalaryna laýyklykda enjamlaşdyrylan halas ediş stansiýalary we nokatlary bilen üpjün etmelidir.

46-njy madda. Suw desgalaryny höwesjeň we sport balykçylygy üçin peýdalanmak

Suw desgalaryny höwesjeň we sport balykçylygy üçin peýdalanmaga ýerli ýerine ýetiriji häkimiýet edaralary balykçylygyň kadalaryny berjaý etmek bilen rugsat berýär, goraghanalaryň, balyk ekdihanalarynyň, medeni suw hojalyk desgalarynyň, şeýle hem balykçylyk gadagan edilen beýleki ýerleriň suwlary muňa girmeýär.

47-nji madda. Suw desgalaryny kiçi göwrümlü gämileriň ýüzmegi üçin peýdalanmak

Suw desgalaryny kiçi göwrümlü gämileriň (kürekli we motorly gaýyklaryň, katerleriň, ýelkenli ýahtalaryň we beýleki gämileriň) ýüzmegi üçin peýdalanmaga kiçi göwrümlü gämileri peýdalanmagyň Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan tassyklanylýan kadalary berjaý edilende rugsat berilýär.

Kiçi göwrümlü gämiler bellenilen tertipde hasaba alnan bolmaly we bort nyşanlary bolmaly.

XII BAP. SUW DESGALARYNY OBA HOJALYGynyň HAJATLARY ÜÇIN PEÝDALANMAK

48-nji madda. Suwy oba hojalygynyň hajatlary üçin umumylykda we ýörite peýdalanmak

Suw desgalaryny oba hojalygynyň hajatlary üçin peýdalanmak umumylykda bolşy ýaly, ýörite tertipde hem amala aşyrylýar.

Suwdan ýörite peýdalanmak mahaly edara görnüşindäki taraplara we şahsy adamlara degişli bolan suwaryş, suwlulandyryş we beýleki suw hojalyk desgalary we gurnamalary ulanylýar.

Oba hojalyk maksatly ýerleri suwarmak üçin peýdalanylýan suwuň hili bellenen ölçeglere laýyk bolmalydyr.

49-njy madda. Oba hojalygynyň suw bilen merkezleşdirilen we merkezleşdirilmedik üpjünçiligi

Oba hojalygynyň suw üpjünçiligi merkezleşdirilen we merkezleşdirilmedik bolýar. Oba hojalygynyň merkezleşdirilen üpjünçiligine şu Bitewi kanunyň 40-njy maddasynda beýan edilen kadalar degişlidir.

Mülkleriň we aýry-aýry suw hojalyk kärhanalarynyň suw üpjünçiligi merkezleşdirilip amala aşyrylýar, örüleri suwlulandyrmak suw serişdelerini peýdalanmagy düzgünleşdirýän edaralarynyň rugsat bermegi bilen suw serişdelerini goramagy düzgünleşdirýän, döwlet arassaçylyk we weterinariýa gözegçiligi edaralary bilen ylalaşylyp amala aşyrylýar.

50-nji madda. Oba hojalygynyň suwdan peýdalanmagynyň meýilnamalaryny düzmek we olary tassyklamagyň tertibi

Oba hojalyk suwdan peýdalanyjylaryň suw üpjünçiligi döwlet suw hojalyk guramalarynyň we suwdan peýdalanyjylaryň arasynda baglaşylýan şertnamalar esasynda amala aşyrylýar.

Oba hojalyk ekin meýdanlarynyň we ekinleriň görnüşleriniň meýilnamalary düzülende, suwdan peýdalanmagyň möçberleri we möhletleri kesgitlenilende suwdan peýdalanyjylar şu Bitewi kanunyň 27-nji maddasyna laýyklykda suwdan çäkli möçberlerde peýdalanmagyň şertlerinden ugur almalydyr.

Suwdan peýdalanmagyň içerki hojalyk meýilnamalary Suw serişdelerini peýdalanmagy düzgünleşdirýän ýerli edaralar tarapyndan düzülip, olaryň ýokarda durýan guramalary tarapyndan tassyklanylýar.

Welaýat boýunça suwdan peýdalanmagyň etraplaryň meýilnamalary esasynda düzülýän jemleýji meýilnamalary we Türkmenistan boýunça suwdan peýdalanmagyň jemleýji meýilnamasy Türkmenistanyň Suw hojalyk ministri tarapyndan tassyklanylýar.

51-nji madda. Suwy bermegiň mukdarynyň we möhletleriniň üýtgemegi

Suwdan peýdalanyjylaryň ýüztutmasy boýunça Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipde oba hojalygynyň hajatlary üçin suwuň bellenen çäkli möçberden artyk goşmaça berilmegine ýol berilýär.

Suw serişdelerini peýdalanmagy düzgünleşdirýän edaralaryň şulara hukugy bardyr:

- suwaryş çeşmesinde suwuň möçberi azalan mahaly we suwuň eýeçiliksiz peýdalanylmagy sebäpli ýerleriň melioratiw ýagdaýy ýaramazlaşan, aýry-aýry suwdan peýdalanyjylar suwy bidin alan halatlarda suwy sarp edijilere suwuň berilmegini gyrađen suw üpjünçiligi ýörelgesini berjaý etmek bilen çäklendirmäge;

- suwaryş çeşmesiniň üýtgän suw düzgüninden, howa şertlerinden we suwuň berilýän möçberlerini we möhletlerini üýtgetmek zerurlygyny döredýän beýleki sebäplerden ugur almak bilen, suwy bermegiň meýilnamalaryny olary tassyklan edaralar bilen ylalaşyp takykklamaga.

52-nji madda. Öň ulanylan suwlar bilen suwarmak

Oba hojalyk ekin meýdanlaryny öň ulanylan suwlar bilen suwarmaga suw serişdelerini peýdalanmagy we goramagy düzgünleşdirýän ýörite ygtyýarly edilen edaralar arassaçylyk we weterinariýa gözegçiligini amala aşyran edaralar bilen ylalaşyp rugsat edýär.

Senagat, jemagat kärhanalarynyň we beýleki edara görnüşindäki taraplaryň topragyň hasyllylygyna we öndürilýän oba hojalyk önümleriniň hiline zyýanly täsir edýän suwy oba hojalyk ekin meýdanlaryny suwarmak üçin bermegi gadagandyr.

53-nji madda. Bölünip berlen gulluk ýerleriniň, mellek ýerleriniň we bagçylyklaryň suw bilen üpjün edilmegi

Suwdan peýdalanyjy edara görnüşindäki tarapyň çäklerinde ýaşayan raýatlaryň mellek ýerleriniň suw bilen üpjün edilmegi suwdan peýdalanmagyň tassyklanylan meýilnamasyna (çäkli möçberine) laýyklykda ilkinji nobatda amala aşyrylýar.

Suwdan peýdalanyjy edara görnüşindäki tarapyň çäklerinden daşarda ýerleşen bölünip berlen gulluk ýerleriniň, mellek ýerleriniň we bagçylyklaryň suw bilen üpjünçiligi suwdan peýdalanmagyň tassyklanylan meýilnamasyna (çäkli möçberine) laýyklykda amala aşyrylýar.

54-nji madda. Daşgyn we sil suwlaryny oba hojalyk maksatlary üçin peýdalanmak

Edara görnüşindäki taraplar we şahsy adamlar suw serişdelerini peýdalanmagy we goramagy düzgünleşdirýän edaralar bilen ylalaşmak boýunça daşgyn we sil

suwlaryny bedde ýatyrylan meýdanlary, örüleri, düme ekerançylyk bilen meşgullanylýan ýerleri suwa basdyrmak üçin sowmak boýunça çäreleri amala aşyryp biler.

55-nji madda. Gidrotehniki desgalary bidin düzgünleşdirmegiň gadaganlygy

Edara görnüşindäki taraplaryň we şahsy adamlaryň suwuň sarp edilmegini artdyrmak ýa-da azaltmak maksady bilen hojalygara ähmiýetli kanallarda we suw howdanlarynda gidrotehniki desgalary bidin düzgünleşdirmegi, şeýle hem olarda wagtlaýyn böwetleri, nasos stansiýalaryny we beýleki desgalary gurnamagy gadagandyr.

56-njy madda. Mallary suwa ýakmagyň, suwa düşürmegiň, kanallaryň we beýleki suw desgalarynyň üstünden mallaryň sürülerini we ulag serişdelerini geçirmegiň şertleri

Şu maksatlar üçin ýörite belenilmedik ýerlerde kanallaryň we beýleki suw desgalarynyň üstünden mallaryň sürlüp geçirilmegi, oba hojalyk tehnikalarynyň, awtomobilleriň we beýleki ulag serişdeleriniň geçirilmegi gadagandyr.

Mallaryň kanallarda, suw howdanlarynda suwa ýakylmagyna, şeýle hem olaryň suwa düşürilmegine diňe ýörite enjamlaşdyrylan suwa ýakyş meýdançalar ýa-da munuň üçin ýörite belenilen ýerler bar mahaly ýol berilýär.

57-nji madda. Hojalygara we içerki hojalyk gidrotehniki desgalar we gurnamalar

Hojalygara suwaryş, toplaýjy zeýkeş ulgamy ondaky desgalar bilen bilelikde döwlet suw hojalyk guramalarynyň hasabynda durýar.

Içerki hojalyk suwaryş we toplaýjy zeýkeş ulgamy ondaky desgalar bilen bilelikde suwdan peýdalanyjylaryň hasabynda durýar.

58-nji madda. Içerki hojalyk suwaryş we toplaýjy zeýkeş ulgamyny peýdalanmak

Içerki hojalyk suwaryş we toplaýjy zeýkeş ulgamyny we gidrotehniki desgalary abat ýagdaýda saklamak şol ulgam we desgalar öz hasabynda bolan suwdan peýdalanyjylaryň özleriniň üstüne ýüklenilýär.

Suw hojalyk edaralary içerki hojalyk suwaryş we toplaýjy zeýkeş ulgamlaryny we gidrotehniki desgalary ulanmakda, şeýle hem suwarylýan ýerleriň şorlamagynyň

we batgalanmagynyň önüni almak boýunça işleri guramakda daýhan birleşiklerine we beýleki edara görnüşindäki taraplara olaryň hasabyna tehniki kömek berýär.

XIII BAP. SUW DESGALARYNY SENAGAT MAKSATLARY WE GIDROENERGETIKANYŇ HAJATLARY ÜÇIN PEÝDALANMAGYŇ ŞERTLERI

**59-njy madda. Agyz suwuny senagat maksatlary üçin peýdalanmagy
çäklendirmek ýa-da gadagan etmek**

Jemagat we pudaklaýyn hojalyk-agyz suwuny geçirijilerinden içimlik suwy senagat hajatlary üçin sarp etmegiň çäkli möçberlerini ýerli ýerine ýetiriji häkimiýet edaralary belleýär.

Ýerli ýerine ýetiriji häkimiýet edaralary tebigy apat, bibatlyk we beýleki adatdan daşary halatlarda, şeýle hem kärhana suw geçirijiden suwy sarp etmegiň bellenilen çäkli möçberinden köp sarp edende ilatyň agyz suwy we durmuş hajatlaryny ilkinji nobatda kanagatlandyrmak bähbitleri üçin jemagat suw geçirijilerinden agyz suwunyň senagat maksatlary üçin sarp edilmegini azaltmaga ýa-da gadagan etmäge we pudaklaýyn hojalyk-agyz suwuny geçirijilerden onuň sarp edilmegini çäklendimäge haklydyr.

**60-njy madda. Ýerasty suwlary tehniki suw üpjünçiligi we beýleki
önümçilik hajatlary üçin peýdalanmak**

Içimlik ýa-da bejeriş suwlaryna degişli edilmedik ýerasty (sýüji, mineral, gyzgyn) suwlar bellenilen tertipde tehniki suw üpjünçiligi, olardaky himiki elementleri almak, ýylylyk energiýasyny almak we beýleki önümçilik hajatlary üçin suwy we daşky gurşawy rejeli peýdalanmak, goramak talaplaryny berjaý etmek bilen peýdalanylyp bilner.

**61-nji madda. Suw desgalaryny gidroenergetikanyň hajatlary üçin
peýdalanmak**

Suw desgalaryny gidroenergetikanyň hajatlary üçin peýdalanmak ykdysadyýetiň beýleki pudaklarynyň bähbitleri nazara alnyp, şeýle hem suwy toplumlaýyn peýdalanmagyň we goramagyň talaplary berjaý edilip amala aşyrylýar.

XIV BAP. SUW DESGALARYNY BALYKÇY, AWÇY HOJALYKLARYŇ, GORAGHANALARYŇ WE GORALYAN SEBITLERIŇ HAJATLARY ÜÇIN PEÝDALANMAK

62-nji madda. Balyk gorlaryny goramagy, dowamly öndürmegi we beýleki çäreleri amala aşyrmak

Balyk hojalyk suw howdanlarynda gidrotehniki we beýleki desgalar ulanylanda balyk gorlaryny we olaryň dowamly öndürilmegi üçin şertleri goramagy üpjün edýän çäreler wagtynda amala aşyrylmalydyr.

Balyk hojalyk suw desgalarynda şular gadagandyr:

- derýalarda, akabalarda we kanallarda böwetleri we germewleri gurnamak;
- mallary suwa düşürmek, öý guşlaryny gezdirmek;
- balyk gorlaryna we olaryň dowamly köpelmegine ýaramaz täsir edýän beýleki işleri amala aşyrmak.

Balyk hojalyk howdanlary ýa-da balyk awlanylýan ýerlerden peýdalanýan edara görnüşindäki taraplar we şahsy adamlar balyk gorlaryny goramagy amala aşyryan edaralar bilen ylalaşmak boýunça howdanlaryň ýagdaýyny gowulandyrmagy we balyk gorlarynyň dowamly öndürilmegini üpjün edýän balyk köpeldiş we meliorativ-tehniki çäreleri geçirmäge, şeýle hem balyk tutulýan ýerlerde kenar böleklerini bolmalysy ýaly arassaçylyk ýagdaýynda saklamaga borçludyr.

63-nji madda. Suw desgalaryny awçy hojalygynyň hajatlary üçin peýdalanmak

Ýabany haýwanlaryň we guşlaryň ýaşaýan ýerleri bolup hyzmat edýän suw desgalar awçy hojalygyny ýöretmek üçin peýdalanylyp bilner.

Goraghanalar, böwetli howdanlar, köller we beýleki balyk hojalyklary awlak ýerlerine degişli däldir. Suwly awlak ýerleri bellenilen tertipde edara görnüşindäki taraplara awçy hojalygyny ýöretmek üçin berkidilýär.

Seýrek, gymmatly guşlar, sütüklü haýwanlar ýaşaýan ýerlerde gidromeliorativ işleri geçirmegiň tertibi we balyk tutmagyň kadalary suw serişdelerini peýdalanmaga we goramagy düzgünleşdirýän edaralar we balyklary goraýjy edaralar bilen ylalaşylýar. Eger suw howdanynyň sebitinde guşlaryň we sütüklü haýwanlaryň köpçülikleýin ýaşaýan ýerleri bar bolsa, şeýle howdanlar peýdalanylan mahaly awçy hojalygyny ýöretmegiň bähbitleri nazara alynmalydyr.

64-nji madda. Awçy hojalyklarynyň suwdan peýdalanmak boýunça artykmaç hukuklary

Suwda ýüzýän ýabany guşlaryň we gymmatly sütüklü haýwanlaryň (ondatra, nutriýa we beýlekiler) ýaşaýan ýerleri bolan derýalarda, kanallarda, köllerde we

beýleki suw howdanlarynda suw serişdelerini peýdalanmagy we goramagy düzgünleşdirýän edaralar suw serişdelerini toplumlaýyn peýdalanmagyň talaplaryny nazara almak bilen, awçy hojalyklaryna suwdan peýdalanmagyň artykmaç hukuklary berip biler.

Guramaçylykly awçy hojalyklarynda suwda ýüzýän seýrek, gymmatly guşlaryň we sütüklü haýwanlaryň ýaşayan ýerlerinde, şeýle hem haýwanat dünýäsini dowamly köpeltmek we goramak boýunça çäreler amala aşyrylýan ýerlerde ýerli ýerine ýetiriji häkimiýet edaralarynyň çözgütleri bilen şol ýerde raýatlaryň bolmagy, höwesjeň we önüm maksatly aw, kenar zolagynda gurluşygy geçirmek hem-de awçy hojalygyny ýöretmegi ýaramazlaşdyrýan beýleki hereketler çäklendirilip bilner.

65-nji madda. Goralýan suw desgalary

Aýratyn ylmy ýa-da medeni gymmaty bolan suw desgalary Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenilen tertipde goralýan ýerler diýlip ygylan edilýär hem-de tebigaty goramak we ylmy barlaglary geçirmek maksady bilen goraghanalaryň we goralýan sebitleriň hemişelik aýrybaşga peýdalanmagyna berilýär.

Goraghanalaryň suwlaryndan peýdalanmagyň tertibi olaryň düzgünnamalary bilen kesgitlenilýär.

Goralýan suw desgalaryny suw üpjünçiligi we suwarmak, balyk tutmak, awçylyk, suw ösümlüklerini toplamak we beýleki hojalyk maksatlary üçin peýdalanmak gadagandyr.

Suw desgalarynyň goraghanalaryň we goralýan sebitleriň peýdalanmagyndan alynmagyna diňe aýratyn zerurlyk halatynda Türkmenistanyň Ministrler Kabinetiniň çözgüdi esasynda ýol berilýär.

XV BAP. SUW DESGALARYNY SUW WE HOWA ULAGLARYNYŇ HAJATLARY ÜÇIN PEÝDALANMAK

66-njy madda. Suw desgalaryny suw ulaglarynyň hajatlary üçin peýdalanmak

Derýalar, köller, suw howdanlary, kanallar, Hazar deňziniň territorial (ýanaşyk) suwlary umumylykda peýdalanylýan suw ýollary bolup durýar, olaryň şu maksat bilen peýdalanylmagy doly ýa kem-käs gadagan edilen ýa bolmasa olar aýrybaşga peýdalanmaga berlen halatlar muňa girmeýär.

Suw ýollaryny gämi gatnaw ýolarynyň toparyna degişli etmegiň tertibini, gämi gatnawy üçin açyk içerki suw ýollarynyň sanawyny hem-de suw ýollaryny ulanmagyň kadalaryny Türkmenistanyň Ministrler Kabineti belleýär.

67-nji madda. Suw desgalaryny howa ulaglarynyň hajatlary üçin peýdalanmak

Suw desgalaryny howa gämileriniň durmagy, howa gämileriniň uçmagy we gonmagy üçin, şeýle hem howa ulaglarynyň beýleki hajatlary üçin peýdalanmagyň tertibini Türkmenistanyň Ministrler Kabineti belleýär.

**XVI BAP SUW DESGALARYNY ÝANGYNA GARŞY GÖREŞMEK
HAJATLARY WE BEÝLEKI DÖWLET HEM-DE JEMGYÝETÇILIK
ZERURLYKLARY ÜÇIN PEÝDALANMAK**

68-nji madda Suw desgalaryny ýangyna garşy göreşmek hajatlary we beýleki döwlet hem-de jemgyýetçilik zerurlyklary üçin peýdalanmak

Suw desgalaryny ýangyna garşy göreşmek, şeýle hem beýleki döwlet we jemgyýetçilik zerurlyklary üçin peýdalanmagyň tertibini Türkmenistanyň Ministrler Kabineti belleýär.

Suwuň şol hajatlar üçin islendik suw desgalaryndan alynmagyna ýol berilýär.

**XVII BAP. SUW DESGALARYNY ULANYLAN SUWLARY DÖKMEK
ÜÇIN PEÝDALANMAK**

69-njy madda. Suw desgalaryny ulanylan suwlary dökmek üçin peýdalanmagyň şertleri

Suw desgalaryny yzyna gaýtarylýan we ulanylan suwlary dökmek üçin ulanmak kadadan çykma halatlarynda diňe suwlary goraýan edaralaryň rugsat bermegi bilen döwlet arassaçylyk gözegçiligini amala aşyrýan, suw serişdelerini peýdalanmagy düzgünleşdirýän edaralar, şeýle hem balyk gorlaryny goraýan edaralar we beýleki dahylly edaralar bilen ylalaşylandan soň amala aşyrylyp bilner.

Eger ulanylan suwlar:

- dolanyşyk, gaýtadan-yzygiderli suw üpjünçiligi ulgamlarynda peýdalanylyp bilinse;

- olaryň düzüminde alnyp bilinjek gymmatly galyndylar bar bolsa;

- olaryň düzüminde tehnologik galyndylaryň ýol berilýän ölçeglerinden geçýän mukdarda senagat çig maly, garnuwlary, ýarym taýýar önümler we kärhanalaryň ahyrky önümi bar bolsa;

- olarda özlery barada aňryçäk ýol berilýän jemi mukdarlar bellenilmedik jisimler bar bolsa;

- olarda zäherleýji maddalar we ýokanç keselleri döredijiler bar bolsa;

- hapalaýjy jisimleriň dökülyän möçberi boýunça aňryçäk ýol berilýän ölçeglerden geçýän bolsa;
- suw desgasyň suwunyň temperaturasynyň onuň tomusky döwürdäki tebigy temperaturasyna garanyňda 3 derejeden köp ýokarlanmagyna eltýän bolsa;
- olaryň arassalanmagy we zyýansyzlandyrylmagy netijesinde emele gelýän kub galyndylary bolup durýan bolsa.

Ulanylan suwlary çöket ýerlere (jarlara, källere, karýerlere we ş.m.) dökmek gadagandyr.

70-nji madda. Suw desgalaryna ulanylan suwlary dökmegi wagtlaýyn gadagan etmek (wagtlaýyn duruzmak) ýa-da bes etmek

Hapalaýjy jisimleri dökmegiň aňrybaş bellenen ýol berilýän ölçeglerinden geçilen bolsa, ýerüsti suw desgalaryna ulanylan suwlary dökmek Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipde çäklendirilip, wagtlaýyn gadagan edilip (wagtlaýyn durzulyp) ýa-da bes edilip bilner.

71-nji madda. Şahtalaryň, karýerleriň we köwleriň suwlaryny suw desgalaryna dökmek

Gazylyp alynýan peýdaly baýlyklar çykarylan mahaly şahtalary, karýerleri we köwleri suw basmagynyň önüni almak üçin şahta, karýer we köw suwlaryny ýeriň astyndan çykarýan edara görnüşindäki taraplar şol suwlaryň suw desgalaryna dökülmeginden ön olaryň tebigy minerallaşma derejesiniň peseldilmegini üpjün edýän netijeli tehnologiýalary ulanmalydyr.

Şeýle suwlary suw desgalaryna dökmegiň şertlerini suw serişdelerini goraýan döwlet edaralary belleýär.

72-nji madda. Zeýkeş suwlaryny suw desgalaryna dökmegiň şertleri

Suwarymly ýerleri ýerasty suwlaryň ýokarlanmagyndan, batgalanmakdan ýa-da ikinji gezek şorlanmakdan goramak üçin zeýkeş ulgamlaryny ulanýan edara görnüşindäki taraplar zeýkeş suwlaryny suw desgalaryna dökülmeginden ön olaryň tebigy we tehnogen hapalanmagynyň derejesini azaltmak üçin netijeli tehnologiýalary ulanmaga borçludyr.

73-nji madda. Senagatda hapаланan ulanylan suwlary toplaýjylar we tehnologik howdanlar

Senagat suwlaryny, ulanylan suwlary ýa-da şahta, karýer, köw suwlaryny toplaýjylary bolan edara görnüşindäki taraplar olary zýýansyzlandyrmak we ikinji gezek ulanmak üçin netijeli tehnologiýalary ornaşdyrmaga, şol toplaýjylaryň ýerleşen ýeri bolan ýerleri öňki durkuna getirmäge borçludyr.

Şol suwlary ýerüsti suw desgalaryna dökmek suw serişdelerini goramagyň döwlet edaralary bilen ylalaşylan ýörite tertibe laýyklykda amala aşyrylýar. Tehnologik howdanlary (ýylylyk stansiýalarynyň sowadyjy howdanlaryny, balyk köpeldilýän howdanlary, çökündi toplanylýan howdanlary we beýlekileri) peýdalanmak kanunçylykda bellenen tertipde tassyklanylýan tehniki taslamalarda kesgitlenilen ulanmagyň ölçeglerine we kadalaryna laýyklykda amala aşyrylmalydyr.

74-nji madda. Önümçiligiň hapalaýjy suwuk jisimlerini, galyndylaryny we ulanylan suwlary çuň ýerasty suwly gatlaklarda ýerleşdirmegiň tertibi

Önümçiligiň hapalaýjy suwuk jisimlerini, galyndylaryny we ulanylan suwlary, şol sanda nebitgaz ýataklarynyň tebigy suwlar esasynda döreýän we bar bolan serişdeler bilen arassalap bolmaýan ugurdaş gatlak suwlaryny ýa-da minerallaşan şahta we gyzgyn suwlary agys suwy bolmadyk ýerasty suwly gatlaklarda ýerleşdirmek üçin poligonlary döretmäge kadadan çykma halatlarynda ýörite barlaglar geçirilenden soň suwlary goraýan edaralaryň rugsat bermegi bilen geologiýa, arassaçylyk gözegçiligi, suwlary peýdalanmagy düzgünleşdirýän we ýerli häkimiýet edaralary bilen ylalaşmak boýunça ýol berilýär.

XVIII BAP. SUW HOWDANLARYNY ULANMAK

75-nji madda. Suw howdanlaryny doldurmagyň we işletmegiň düzgüni

Suw howdanlarynda suw basyş, suw geçiriş desgalaryny ulanýan edara görnüşindäki taraplar suw howdanlaryny doldurmagyň we işletmegiň suwarymly ekerançylygyň, balyk hojalygynyň we beýleki suwdan peýdalanyjylaryň tebigaty goramagyň bähbitlerini nazara almak bilen bellenen düzgünini berjaý etmäge borçludyr.

76-njy madda. Suw desgalaryny ulanmagyň tertibi

Suw howdanlaryny ulanmagyň tertibi suw serişdelerini peýdalanmagy düzgünleşdirýän edaralaryň her bir suw howdany üçin suw serişdelerini goraýan edaralar, döwlet arassaçylyk gözegçiligi, balyk gorlaryny goraýan we beýleki dahylly edaralar bilen ylalaşmak boýunça tassyklaýan kadalary bilen kesgitlenilýär.

Suw howdanlarynyň bolmalysy ýaly tehniki ýagdaýyny we olary abadanlaşdyrmagy üpjün edýän çäreleri guramak we utgaşdyrmak, şeýle hem olary ulanmagyň kadalarynyň berjaý edilişine gözegiçilik suw serişdelerini peýdalanmagy düzgünleşdirýän edaralar tarapyndan Türkmenistanyň Ministrler Kabinetiniň bellän tertibinde amala aşyrylýar.

XIX BAP. DERÝALARDAN PEÝDALANMAK

77-nji madda. Türkmenistanyň derýalaryny toparlara bölmek

Derýanyň sebitiniň suw toplaýyş meýdanyna baglylykda derýalar uly, ortaça we kiçi derýalara bölünýär. Derýalary toparlara bölmek Türkmenistanyň Ministrler Kabinetiniň kesgitleýän tertibinde amala aşyrylýar.

78-nji madda. Kiçi derýalardan peýdalanmagyň aýratynlyklary

Kiçi derýalaryň suwlulygyny goramak maksady bilen:

- derýanyň sebitiniň beýiklik-peslik aýratynlyklaryny (relýefini) üýtgetmek;
- guraýan derýalaryň, bulaklaryň we suw akymlarynyň hanalaryny weýran etmek;
- derýalaryň hanalaryny göneltmek we olaryň düýbünü tebigy derejesinden aşak çuňlaşdyrmak ýa bolmasa suw akabalaryny, ötelgeleri ýa akweduklary gurnamazdan, olara böwet basmak;
- derýanyň sebitinde tebigy ösümlik örtüginini we tokaýçylygy azaltmak;
- arnalyk ýerleri sürmek we olarda himiýa serişdelerini ulanmak;
- derýalaryň ýokarky akymynda batgalanan ýerlerde we tokaýçylyklarda guradyş melioratiw işlerini geçirmek;
- derýalaryň arnalarynda gidrotehniki, gidrometriki we ulgam desgalaryndan başga islendik gurluşyk üçin, şeýle hem bagbançylyk we ekerançylyk üçin ýerleri bermek;
- derýanyň suwlulygyna we ondaky suwuň hiline zyýanly täsir edip biljek beýleki işleri amala aşyrmak gadagan edilýär.

Ýerleri derýalaryň sebitinde ýerleşen suwdan peýdalanyjylar we ýerden peýdalanyjylar derýalaryň suwlulygyny gorap saklamak we olary hapalamakdan hem-de zibillenmekden goramak boýunça toplumlaýyn çäreleri geçirýär.

79-njy madda. Derýalaryň suwlulygyny gorap saklamak we olary hapalanmakdan goramak boýunça çäreler

Derýalaryň suwlulylygyny gorap saklamak we olary hapalanmakdan goramak çäreleriniň toplumyna şular degişlidir:

- kenarýaka gorag zolaklaryny döretmek;
- derýalara, kenarýaka gorag zolaklaryna, gidrotehniki desgalara seretmek we olary bolmalyşy ýaly ýagdaýda saklamak boýunça ýörite gulluklary döretmek;
- suw toplaýyş çäklerini kontur-melioratiw taýdan guramak bilen, ekerançylygyň topragy goraýjy ulgamyny ornaşdyrmak;
- topragyň zaýalanmagyna garşy agrotehniki, agro-tokaý melioratiw we gidrotehniki çärelerini geçirmek, şeýle hem awtoýollar, demir ýollar we beýleki inžener desgalary gurlan mahaly ýerüsti akymy guramaçylykly sowmak üçin degişli desgalary (suw akabalaryny, akweduklary we ş.m.) döretmek;
- suw tygşytlaýjy tehnologiýalary ornaşdyrmak, şeýle hem derýalaryň sebitinde ýerleşen kärhanalarda, edaralarda we guramalarda şu Bitewi Kanunda göz önünde tutulan suwy goraýyş çärelerini amala aşyrmak;
- tebigatyň gidrogeologik ýadygärliklerini döretmek.

Derýanyň sebitiniň ekologik ýagdaýyna baha bermek hem-de suw serişdelerini rejeli peýdalanmak we goramak boýunça çärelerini işläp taýýarlamak maksady bilen Türkmenistanyň Ministrler Kabinetiniň tassyklan tertibinde onuň pasporty düzülýär.

80-nji madda. Derýalaryň akymyny düzgünleşdirmek, emeli howdanlary döretmek

Derýalaryň gidrogeologik, gidrobiologik we arassaçylyk ýagdaýyny gorap saklamak üçin olaryň sebitlerinde umumy möçberi şol derýanyň hasaplanylýan az suwly ýyldaky suwunyň möçberinden uly bolan suw howdanlaryny we böwetli howdanlary gurmak adatça gadagan edilýär.

Derýalarda we olaryň sebitlerinde emeli howdanlaryň we suw basyş desgalarynyň döredilmegine, ýerüsti suwlaryň tebigy akymyna we ýerasty suwlaryň ýagdaýyna täsir edýän böwetleýji we beýleki gidrotehniki desgalaryň ulanylmagyna diňe suw serişdelerini peýdalanmagy düzgünleşdirýän döwlet edaralarynyň suw serişdelerini goraýan, balyk gorlaryny goraýan we geologiýa edaralary bilen ylalaşyp rugsat bermegi bilen ýol berilýär.

81-nji madda. Ýerüsti akymy wagtlaýyn gidrotehniki desgalaryň kömegi bilen düzgünleşdirmek

Suwlaryň ýerüsti akymalaryny wagtlaýyn gidrotehniki desgalaryň kömegi bilen düzgünleşdirmek suw serişdelerini toplumlaýyn peýdalanmak we goramak nazara alnyp amala aşyrylýar hem-de suw serişdelerini peýdalanmagy düzgünleşdirýän

edaralar, şeýle hem suw serişdelerini goraýan, balyk gorlaryny goraýan, döwlet arassaçylyk gözegçiligi edaralary we beýleki dahylyly edaralar bilen ylalaşylýar.

XX BAP. SERHETDEN GEÇÝÄN SUWLAR

82-nji madda. Serhetden geçýän suwlardan peýdalanmak

Serhetden geçýän suwlardan peýdalanmak Türkmenistanyň kanunçylygy we döwletara şertnamalary arkaly kesgitlenilýän tertipde amala aşyrylýar.

Serhetden geçýän suwlar babatda Türkmenistanda suwdan peýdalanmak Türkmenistanyň gatnaşmagyndaky halkara şertnamalary bilen düzgünleşdirilmedik derejede ol Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda düzgünleşdirilýär.

Serhetden geçýän suwlarda suwdan peýdalanmagyň tertibini Türkmenistanyň Ministrler Kabineti belleýär.

XXI BAP. SUW SERIŞDELERINI PEÝDALANMAK WE GORAMAK BABATDA STANDARTLARY WE ÖLÇEGLERI ULANMAK

83-nji madda. Suw serişdelerini peýdalanmak we goramak babatda standartlary we ölçegleri ulanmak babatdaky wezipeler

Suw serişdelerini peýdalanmagy we goramagy düzgünleşdirmek babatda standartlary we ölçegleri ulanmak standartlara we ölçeglere laýyk bolmaga degişli desgalar babatda özara ylalaşylan talaplary kesgitleýji özara baglanyşykly kadalaşdyryjy resmi namalaryň toplumyny girizmek arkaly suw serişdeleriniň ekologik we arassaçylyk howpsuzlygyny üpjün etmek maksady bilen amala aşyrylýar.

84-nji madda. Suw serişdelerini peýdalanmak we goramak babatda standartlary we ölçegleri ulanmak

Suw serişdelerini peýdalanmak we goramak babatda standartlary ulanmak boýunça kadalaşdyryjy resmi namalaryň toplumyna şulary öz içine alýan resmi namalar girýär:

- esasy düzgünler;
- aňlatmalar we düşüňjeler, toparlara bölmek;
- suw serişdeleriniň düzümini we aýratynlyklaryny kesgitlemegiň usullary, usulyýeti we serişdeleri;

- maglumatlary toplamak, olaryň hasabyny ýöretmek, olary işläp takykklamak, gorap saklamak, seljermek hem-de suwuň ýagdaýynyň mukdar we hil görkezijilerini seljermek;

- amallar, önümler we hyzmatlar üçin suw serişdelerini pudaklaýyn standartlarda we tehniki şertlerde suw serişdelerini rejeli peýdalanmak we goramak boýunça talaplar;

- işleri guramagyň metrologik ölçegleri, kadalary, talaplary;

- şu babatda standartlary ulanmagyň beýleki kadalaşdyryjylary.

Suw serişdelerini peýdalanmak we goramak babatda standartlary ulanmak boýunça kadalaşdyryjy resmi namalar Türkmenistanyň kanunçylygy bilen bellenilýän tertipde işlenilip taýýarlanylýar we tassyklanylýar.

85-nji madda. Suw serişdelerini peýdalanmak we goramak babatdaky ölçegler

Suw serişdelerini peýdalanmak we goramak babatda şu ölçegler bellenilýär:

- suwdan peýdalanmagyň ekologik howpsuzlygy;

- suw desgalarynyň suwunyň hiliniň ekologik ölçegleri;

- hapalaýjy jisimleri dökmegiň aňryçäk ýol berilýän möçberleri;

- suw desgalaryna dökülýän jisimleriň döremeginiň pudaklaýyn tehnologik ölçegleri;

- suwy peýdalanmagyň tehnologik ölçegleri.

Türkmenistanyň kanunçylygynda suw serişdelerini peýdalanmak we goramak babatda beýleki ölçegler hem bellenilip bilner.

86-njy madda. Suwdan peýdalanmagyň ekologik howpsuzlyk ölçegleri

Suw desgalaryndan suwy ilatyň we ykdysadyýetiň pudaklarynyň hajatlary üçin peýdalanmak mümkinçiliklerine baha bermek üçin suwdan peýdalanmagyň howpsuz şertlerini üpjün edýän ölçegler bellenilýär, ýagny:

- suwy ilatyň agyz suwy, hojalyk-durmuş we beýleki hajatlaryny kanagatlandyrmak üçin peýdalanylýan suw desgalarynda jisimleriň aňryçäk ýol berilýän mukdarlary;

- suwy balyk hojalygynyň hajatlary üçin peýdalanylýan suw desgalarynda jisimleriň aňryçäk ýol berilýän mukdarlary;

- suwy ilatyň agyz suwy, hojalyk-durmuş we beýleki hajatlaryny kanagatlandyrmak üçin peýdalanylýan suw desgalarynda radioaktiw jisimleriň ýol berilýän mukdarlary.

Zerur bolan halatda bejeriş, şypahana, sagaldyş, dikeldiş we beýleki maksatlar üçin peýdalanylýan suwlar babatda suwdan peýdalanmagyň ekologik howpsuzlygynyň has berk ölçegleri belenilip bilner.

Suwdan peýdalanmagyň ekologik howpsuzlyk ölçegleri:

- suwy bejeriş, şypahana, sagaldyş, dikeldiş we beýleki maksatlar üçin peýdalanylýan suw desgalary üçin - Türkmenistanyň Saglygy goraýyş we derman senagaty ministrligi tarapyndan;

- suwy balyk hojalygynyň hajatlary üçin peýdalanylýan suw desgalary üçin - Türkmenistanyň Döwlet balyk hojalygy komiteti tarapyndan işlenilip taýýarlanylýar we tassyklanylýar.

Suwdan peýdalanmagyň ekologik howpsuzlyk ölçegleri Türkmenistanyň Tebigaty goramak ministrligi bilen ylalaşylyp güýje girizilýär.

87-nji madda. Suwuň hiliniň ekologik ölçegi

Suw desgalarynyň ekologik taýdan abadançylygyna baha bermek hem-de suw serişdelerini goramak çärleriniň toplumyny kesgitlemek üçin suwuň hiliniň ekologik ölçegi belenilýär, ol hapalaýjy jisimleriň mukdarlarynyň ylmy taýdan esaslandyrylan ähmiýetini hem-de suwuň hiliniň umumy-fiziki, biologik, himiki we radiasion görkezijilerini öz içine alýar. Şunda suw desgalarynyň hapalanyş derejesi suwuň hiliniň degişli toparlary arkaly kesgittenilýär.

Suwuň hiliniň ekologik ölçegleri we onuň hiliniň toparlary Türkmenistanyň Tebigaty goramak ministrligi hem-de Türkmenistanyň Saglygy goraýyş we derman senagaty ministrligi tarapyndan işlenilip taýýarlanylýar we tassyklanylýar.

88-nji madda. Hapalaýjy jisimleriň dökülýän aňryçäk ýol berilýän mukdarlarynyň ölçegleri

Hapalaýjy jisimleriň dökülýän aňryçäk ýol berilýän möçberleriniň ölçegleri suwuň hiliniň ekologik ölçeginiň berjaý edilmegini tapgyrlyýyn gazanmak maksady bilen belenilýär.

Hapalaýjy jisimleriň aňryçäk ýol berilýän dökülmeli ölçeglerini we ölçegleri belenilýän hapalaýjy jisimleriň sanawyny işläp taýýarlamagyň we tassyklamagyň tertibini Türkmenistanyň Ministrler Kabineti belleýär.

89-njy madda. Suw desgalaryna dökülýän jisimleriň emele gelmeginiň pudaklaýyn tehnologik ölçegleri

Önümçiligiň ekologik howpsuzlygyna baha bermek üçin suw desgalaryna dökülýän jisimleriň emele gelmeginiň pudaklaýyn tehnologik ölçegleri, ýagny hut

şol bir çig mal ulanylan mahaly önümiň bir görnüşini öndürmegiň barşynda ulanylan suwlaryň düzüminde emele gelýän jisimleriň aňryçäk ýol berilýän möçberleriniň ölçegleri belleniýär. Suw desgalaryna dökülýän jisimleriň emele gelmeginiň pudaklaýyn tehnologiik ölçegleri degişli ministrlkler we pudaklaýyn dolandyryş edaralary tarapyndan Türkmenistanyň Tebigaty goramak ministrligi bilen ylalaşmak boýunça işlenilip taýýarlanylýar we tassyklanylýar.

90-njy madda. Suwdan peýdalanmagyň tehnologiik ölçegleri

Ykdysadyýetiň pudaklarynda suwdan rejeli peýdalanmagy üpjün etmek üçin suwdan peýdalanmagyň tehnologiik ölçegleri belleniýär, anyk aýdylanda bolsa:

- tehnologiýalaryň ulanylýan derejesi üçin suwdan peýdalanmagyň gündelik tehnologiik ölçegleri;

- dünýädäki öňdebaryjy tehnologiýalaryň gazananlaryny nazara almak bilen, suwdan peýdalanmagyň geljekde mümkin bolan tehnologiik ölçegleri.

Suwdan peýdalanmagyň tehnologiik ölçeglerini ministrlkler we pudaklaýyn dolandyryş edaralary Türkmenistanyň Tebigaty goramak ministrligi bilen ylalaşyp işläp taýýarlaýar we tassyklaýar.

91-nji madda. Suw serişdelerini peýdalanmak we goramak babatda ölçegler belleniilmedik jisimleri suw desgalaryna dökmegi gadagan etmek

Özleri barada suwdan peýdalanmagyň ekologik howpsuzlyk ölçegleri we dökmegiň aňryçäk ýol berilýän ölçegleri belleniilmedik jisimleri suw desgalaryna dökmek gadagan.

Şol jisimleri dökýän suwdan peýdalanyjylar olar barada suwdan peýdalanmagyň ekologik howpsuzlyk ölçeglerini we şol jisimleri dökmegiň aňryçäk ýol berilýän möçberleriniň ölçeglerini işläp taýýarlamak barada buýrujylar bolup durýar.

BÖLÜM III. SUW SERIŞDELERINI GORAMAK WE OLARYŇ ZYYANLY TÄSIRINIŇ ÖŇÜNI ALMAK

XXII BAP. SUW SERIŞDELERINI GORAMAK

92-nji madda. Suw serişdelerini goramagyň wezipeleri

Ähli suw serişdeleri (suw desgalary) hapalanmakdan, zibillenmekden we egsilmekden goralmaga degişlidir, sebäbi şeýle edilmese suwuň fiziki, himiki, biologik aýratynlyklarynyň üýtgemegi, olaryň öz-özünü arassalamak ukybynyň

peselmegi, suw serişdeleriniň gidrologik we gidrogeologik düzgüniniň bozulmagy netijesinde ilatyň saglygyna zyýan ýetirip biljek, şeýle hem balyk gorlarynyň azalmagy, suw üpjünçiliginiň şertleriniň ýaramazlaşmagy we daşky tebigy gursaw üçin beýleki amatsyz hadysalar ýüze çykyp biler.

Şu maksatlar bilen Türkmenistanyň Ministrler Kabinetiniň belleýän tertibinde suw goraýyş sebitleri (zolaklary) döredilýär.

93-nji madda. Suw serişdelerini goramagy hem-de olaryň ýagdaýyny we düzgünini gowulandyrmagy üpjün edýän çäreleri geçirmek

Özüniň işi suw serişdeleriniň ýagdaýyna zyýanly täsir edýän edara görnüşindäki taraplar we şahsy adamlar ýörite ygtyýarly edilen döwlet edaralary we beýleki dahylly edaralary bilen ylalaşylan, suw serişdeleriniň hapalanmakdan, zibillenmekden we egsilmekden goramagy üpjün edýän tehnologik, tokaý-melioratiw, agrotehniki, gidrotehniki, arassaçylyk we beýleki önüni alyş çärelerini geçirmäge, şeýle hem suw serişdeleriniň ýagdaýyny we düzgünini gowulandyrmak boýunça çäreleri görmäge borçludyr.

Suw serişdelerini goramak boýunça çäreler ykdysady we durmuş taýdan ösüşiň döwlet maksatnamalarynda göz önünde tutulýar.

94-nji madda. Suw serişdelerini hapalanmakdan we zibillenmekden goramak

Edara görnüşindäki taraplaryň we şahsy adamlaryň:

- önümçilik, durmuş galyndylaryny hem-de beýleki galyndylaryň we taşlantgylaryň beýleki görnüşlerini suw desgalaryna dökmegi;
- ýaglaryň ýitgileri, himiki, radioaktiw, nebit önümlerini we beýleki önümleri dökmek sebäpli suw serişdelerini hapalamagy we zibillendirmegi;
- suw alynýan ýerleriň örtüginе, howdanlaryň buz örtüginе suwuň içine düşmegi ýerüsti we ýerasty suwlaryň hiliniň ýaramazlaşmagyna eltjek önümçilik, durmuş galyndylary we beýleki galyndylary, taşlandylary bilen hapalamagy we zibillendirmegi;
- suw serişdelerini dökünler we zäherli himikatlar bilen hapalamagy gadagandyr.

Gazyň, nebitiň, kömüriň we gazylyp alynýan beýleki baýlyklaryň ýataklaryny gözlemek, agtarmak we ulanmak bilen baglanyşkly buraw we beýleki magdan işleri geçirilen mahaly ýerasty suwly gatlaklaryň üsti açylan bolsa, bu işleri geçirýän edara görnüşindäki taraplar olary hapalamagyň önüni alýan derejede ygtybarly goraýjy örtük bilen üpjün etmelidir.

Guýularyň ähli görnüşleri düzgünleşdiriji abzallar bilen enjamlaşdyrylmaga degişlidir, işletmäge ýaramly däl ýa-da peýdalanylmagy bes edilen guýular petiklenilip goýulmaga ýa-da ýok etmäge degişlidir.

Eger senagat we hojalyk-durmuş hajatlary üçin ulanylan suwlary dökmek üçin siňdiriji guýularyň agyz suwy we durmuş maksatly suw üpjünçiligine peýdalanmaga ýaramly suwly gatlagyň hapalanmagynyň çeşmesi bolmagy mümkin bolsa, şeýle guýularyň burawlanylmagy gadagandyr. Siňdiriji guýularyň burawlanylmagyna diňe ýörite ygtyýarly edilen döwlet edaralarynyň şol guýular burawlanlyjak sebitde ýörite barlaglary geçireninden soň berýän oňyn netijenamalary bar mahaly ýol berilýär.

Oňat hilli ýerasty suwlaryň kânleriniň emele gelýän sebitinde gaty we suwuk galyndylaryň toplaýjylaryny, zibilhanalary gurnamaga, işi ýerasty suwlaryň kânleriniň hapalanmagyna sebäp bolup biljek senagat, oba hojalyk we beýleki desgalaryň ýerleşdirilmegine ýol berilmeýär.

95-nji madda. Suw serişdelerini egsilmekden goramak boýunça çäreler

Derýalaryň, kölleriniň, suw howdanlarynyň, ýerasty suwlaryň we beýleki suw çeşmeleriniň amatly düzgünini saklamak, olaryň egsilmeginiň önüni almak maksady bilen, topraklaryň suw eroziýasyna, gyrmança baglamagyna we ösümlikleriň basmagyna garşy göreş çäreleri geçirilýär.

Edara görnüşindäki taraplaryň we şahsy adamlaryň garamagyndaky ýerasty suwlar alynýan ýerler suwuň derejesini yzygiderli synlap durmak üçin we ulanmagyň barşynda debiti ölçemek üçin suw ölçeýji abzallar bilen enjamlaşdyrylmalydyr.

Ýerasty suwlary goramak çärlerini öz işi ýerasty suwlaryň ýagdaýyna täsir edýän edara görnüşindäki taraplar we şahsy adamlar amala aşyrýar.

XXIII BAP. SUW SERIŞDELERINIŇ ZYÝANLY TÄSIRINIŇ ÖŇÜNI ALMAK WE OLARYŇ SOŇUNA ÇYKMAK

96-njy madda. Suw serişdeleriniň zyýanly täsiriniň önüni almak we olaryň soňuna çykmak boýunça çäreleriň meýilnamalaryny düzmek we şol çäreleri amala aşyrmak

Suw serişdeleriniň zyýanly täsiriniň önüni almak we olary aradan aýyrmak boýunça çäreler ykdysady we durmuş taýdan ösüşiň döwlet maksatnamalarynda göz önünde tutulýar.

Derýalaryň we beýleki suw akabalarynyň häli-şindi daşgyn suwlary basýan suw goraýyş zolaklarynda we kenarýaka zolaklarynda, sil gelmek howpy bolan jarlarda

daşgyn suwlarynyň we sil akymalarynyň zyýanly täsiriniň önüni almak maksady bilen, şol ýerlerde edara görnüşindäki taraplara we şahsy adamlara ýerleriň berilmegi, ýerleriň sürülmegi, önümçilik we önümçilik däl maksatly desgalaryň gurluşygy, ýazlak ýerleriniň, dynç alyş zolaklarynyň we şuna meňzeşleriň guralmagy gadagandyr.

Deraýalaryň hemişe suw basýan arnalyklary, sil howply jarlarda gyrymsy tokaý ösümlikleri ekilmeli.

97-nji madda. Suw serişdeleriniň zyýanly täsiri sebäpli dörän tebigy apatlaryň önüni almak we olaryň soňuna çykmak

Suw serişdeleriniň zyýanly täsiri sebäpli dörän tebigy apatlaryň önüni almak we olaryň soňuna çykmak boýunça gaýragoýulmasyz çäreleriň amala aşyrylmagy Türkmenistanyň kanunçylygy bilen düzgünleşdirilýär.

Daşgyn bolanda we sil gelende bibatlyk ýagdaýlarynyň önüni almak we olaryň soňuna çykmak boýunça işleriň ýerine ýetirilmegini ýerli ýerine ýetiriji häkimiýet edaralary guraýar.

Suw serişdeleriniň zyýanly täsiri sebäpli dörän tebigy apatlaryň önüni almak we olaryň soňuna çykmak boýunça işlere çalasyn ýolbaşçylyk etmek üçin Türkmenistanyň Ministrler Kabineti zerur halatlarda daşgyn boýunça we beýleki toparlary döredýär, olaryň düzümine suw serişdelerini peýdalanmagy düzgünleşdirýän, suw serişdelerini goraýan edaralaryň we degişli dahylly edaralaryň wekilleri girýär.

98-nji madda. Adatdan daşary ekologik ýagdaýyň we ekologik heläkçiligiň sebitleri

Hojalyk işi ýa-da başga bir iş, ýa bolmasa bibatlyklar we betbagtçylyklar, uzak wagtlap suwuň az bolmagy ýa gurakçylyk netijesinde suw serişdeleriniň ýagdaýynyň ilatyň howpsuzlygyna we saglygyna, ösümlük we haýwanat dünýäsiniň çüpremegini wehim salýan durnukly amatly däl ýagdaýlar ýüze çykýan suw desgalary adatdan daşary ekologik ýagdaýyň ýa-da ekologik heläkçiligiň sebitleri diýlip yglan edilýär.

IV BÖLÜM. SUW SERIŞDELERINDEN PEÝDALANMAGYŇ DÖWLET TARAPYNDAN HASABYNY ÝÖRETMEK WE OLARY PEÝDALANMAGYNYŇ MEÝILNAMALARYNY DÜZMEK

XXIV BAP. SUW SERIŞDELERINDEN PEÝDALANMAGYŇ DÖWLET TARAPYNDAN HASABYNY ÝÖRETMEK WE OLARY PEÝDALANMAGYNYŇ MEÝILNAMALARYNY DÜZMEK

99-njy madda. Suw serişdeleriniň döwlet tarapyndan hasabyny ýöretmek we olary peýdalanmak

Suw serişdeleriniň we olardan peýdalanmagyň döwlet tarapyndan hasabyny ýöretmek ilatyň we ykdysadyýetiň hajatlary üçin suw serişdeleriniň peýdalanylyşy hakynda maglumatlaryň ýeke-täk suw gaznasyny düzýän suw serişdeleriniň möçberini we hilini anyklamak maksady bilen amala aşyrylýar.

Suw serişdeleriniň we olary peýdalanmagyň döwlet tarapyndan hasabynyň ýöredilmegi şu maksatlar üçin maglumatlaryň alynmagyny üpjün etmeli:

- Türkmenistanyň çäklerinde durmuş-ykdysady ösüşiň we öndüriji güýçleri ýerleşdirmegiň esasy ugurlaryny, suw serişdelerini peýdalanmagyň hem-de suwy goragyş serişdelerini geçirmegiň geljekki döwür üçin meýilnamalaryny işläp taýýarlamak;

- suw serişdelerini toplumlaýyn peýdalanmagyň we goramagyň ülnülerini, suw hojalyk balanslaryny düzmek hem-de Döwlet suw kadastryny ýöretmek;

- suw hojalyk, ulag, senagat hem-de suw serişdelerini peýdalanmak bilen baglanyşykly beýleki desgalaryň we ymaratlaryň taslamalaryny düzmek;

- gidrogeologik şertleriň, derýalarda suwuň möçberiniň we suw serişdeleriniň hiliniň üýtgemegini çaklamak;

- suw hojalyk ulgamlaryny çalasyn dolandyrmak hem-de olaryň işiniň netijeliligini ýokarlandyrmak boýunça çäreleri işläp taýýarlamak;

- suwdan peýdalanyjylaryň, şeýle hem beýleki dahylly edara görnüşindäki taraplaryň we şahsy adamlaryň arasyndaky özara gatnaşyklary düzgünleşdirmek;

- Türkmenistanyň kanunçylygynda göz önünde tutulan beýleki hajatlar.

100-nji madda. Suw serişdeleriniň ýagdaýyny synlamak we döwlet suw kadastry

Suw serişdeleriniň ýagdaýyny synlamak (monitoringi) üýtgeşmeleri wagtynda ýüze çykarmak, olara baha bermek, zyýanly hadysalaryň önüni almak we olary aradan aýyrmak üçin suw serişdeleriniň ýagdaýyny synlamagyň ulgamyndan ybaratdyr.

Döwlet suw kadastry suw serişdeleriniň möçber we hil görkezijileri boýunça hasabyny ýöretmegiň maglumatlaryny, suwdan peýdalanyjylary hasaba almagy, şeýle hem suw serişdelerini peýdalanmagyň hasabyny ýöretmegiň maglumatlaryny öz içine alýar.

Suw serişdeleriniň monitoringini we Döwlet suw kadastryňy ministrlkler we pudaklaýyn dolandyryş edaralary öz düzgünnamalaryna laýyklykda amala aşyrýar.

Türkmenistanyň Suw hojalyk ministrligi suwlaryň monitoringi we Döwlet suw kadastryňyň jemi boýunça işleri utgaşdyrýar.

101-nji madda. Suw hojalyk balanslary

Derýalaryň sebitleri, suw hojalyk sebitleri we tutuş Türkmenistan boýunça suw serişdeleriniň barlygyna we peýdalanylyşynyň derejesine baha berýän suw balanslaryny Türkmenistanyň Suw hojalyk ministrligi düzýär.

102-nji madda. Suw serişdelerini toplumlaýyn peýdalanmagyň we goramagyň tertipleri

Suw serişdelerini toplumlaýyn peýdalanmagyň we goramagyň baş we sebitleýin (ýerli) ülnüleri suw gaznasyny gorap saklamak boýunça esasy suw hojalyk we suw serişdelerini goraýyş çärelerini kesgitleýär, şol çäreler bolsa ilatyň we ykdysadyýetiň pudaklarynyň suwa geljekki hajatlaryny kanagatlandyrmaga, suw serişdelerini has netijeli we rejeli peýdalanmagy üpjün etmäge gönükdirilýär. Suw serişdelerini toplumlaýyn peýdalanmagyň we goramagyň ülnüleri Türkmenistanyň Suw hojalyk ministrligi tarapyndan düzülýär we olary Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tassyklaýar.

103-nji madda. Suw serişdelerini peýdalanmagyň we goramagyň meýilnamalaryny düzmek

Suw serişdelerini peýdalanmagyň we goramagyň düzülýän meýilnamalary ilatyň agyz suwy babatdaky we durmuş hajatlaryny ilkinji nobatda kanagatlandyrmagy, suw serişdelerini goramagy we olaryň zyýanly täsiriniň önüni almagy nazara almak bilen, suw serişdeleriniň suwdan peýdalanyjylaryň arasynda ylmy taýdan esaslandyrylyp paýlanylmagyny üpjün etmeli.

Suw serişdelerini peýdalanmagyň we goramagyň meýilnamalary düzülen mahaly döwleti durmuş-ykdysady taýdan ösdürmegiň, Döwlet suw kadastryňyň çaklama maglumatlary, suw hojalyk balanslary, suw serişdelerini toplumlaýyn peýdalanmagyň we goramagyň ülnüleri hasaba alynýar.

104-nji madda. Suw serişdeleriniň we olaryň peýdalanylyşynyň döwlet tarapyndan hasabynyň ýöredilmegini maliýeleşdirmegini tertibi, suw serişdeleriniň monitoringini we Döwlet suw kadastryňy ýöretmek hem-de suw serişdelerini toplumlaýyn peýdalanmagyň we goramagyň ülnülerini düzmek

Suw serişdeleriniň we olaryň peýdalanylyşynyň döwlet tarapyndan hasabynyň ýöredilmegi, suw serişdeleriniň monitoringi, Döwlet suw kadastryňy ýöretmek, suw hojalyk balanslaryny düzmek, suw serişdelerini toplumlaýyn peýdalanmagyň we goramagyň ülnülerini işläp taýýarlamak Türkmenistanyň Ministrler Kabinetiniň belleýän tertibinde amala aşyrylýar.

V BÖLÜM. SUW SERIŞDELERINI PEÝDALANMAGYŇ WE GORAMAGYŇ MESELELERI BOÝUNÇA JEDELLERI ÇÖZMEK HEM-DE TÜRKMENISTANYŇ SUW KANUNÇYLYGYNYŇ BOZULMAGY ÜÇIN JOGAPKÄRÇILIK

XXV BAP. SUW SERIŞDELERINI PEÝDALANMAGYŇ WE GORAMAGYŇ MESELELERI BOÝUNÇA JEDELLERI ÇÖZMEK

105-nji madda. Suw serişdeleri boýunça jedeller

Suw serişdeleri berlen, elinden alnan, peýdalanylan we goralan mahaly hem-de beýleki suw gatnaşyklary mahaly döreýän jedeller suw serişdeleri boýunça jedeller diýlip ykrar edilýär.

106-njy madda. Suw serişdelerini peýdalanmak we goramak hakyndaky jedelleri çözüň edaralar

Suw serişdelerini peýdalanmak we goramak hakyndaky jedelleri Türkmenistanyň Ministrler Kabineti, kazyýet edaralary Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenilen tertipde çözüýär.

Döwletara suw çeşmelerini peýdalanylan we goralan mahaly döreýän jedellere şol ýurtlaryň hökümetleriniň barabarlyk başlangyçlarynda döredýän ýörite toparlary tarapyndan halkara ylalaşyklaryna we kadalaryna laýyklykda garalýar.

(2014-nji ýylyň 1-nji martyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda – Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary, 2014-nji ýyl, № 1, 51 -nji madda)

107-nji madda. Suwdan peýdalanmak hakyndaky jedellere garamagyň tertibi

Suwdan peýdalanmak hakyndaky jedellere taraplaryň gatnaşmagynda garalýar. Taraplaryň biri ýerlikli sebäpler bolmazdan gelmedik halatda jedel onuň ýok mahaly çözlüp bilner. Jedeller boýunça çözümlerde zerur halatlarda olary ýerine ýetirmegini

tertibi we möhletleri, şeýle hem suwdan peýdalanyjynyň bozulan hukugyny dikeltmek boýunça çäreler göz önünde tutulyp bilner.

108-nji madda. Suw gatnaşyklary bilen baglanyşykly emläk jeddelerini çözmek

Suw gatnaşyklary bilen baglanyşykly emläk jeddeleri Türkmenistanyň kanunçylygy bilen bellenilen tertipde çözülýär.

**XXVI BAP. TÜRKMENISTANYŇ SUW KANUNÇYLYGYNÝŇ
BOZULMAGY ÜÇIN JOGAPKÄRÇILIK**

109-njy madda. Suw üçin döwlet eýeçiligi hukugyny bozýan geleşikleriň hakyky dälidi

Suwdan peýdalanmak hukugynyň degişli edaralar habarly edilmezden başga birine berilmegi we suw üçin döwlet eýeçiligi hukugyny göni ýa-da ýaşyryn bozýan beýleki geleşikler hakyky dälidir.

110-njy madda. Suw kanunçylygynyň bozulmagy üçin edara ediş we jenaýat jogapkärçiligi

Türkmenistanyň suw kanunçylygynyň bozulmagy üçin günäkär taraplar Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda edara ediş ýa-da jenaýat jogapkärçiligine çekilýär.

Suw serişdeleriniň suwaryş akabalarynyň kenarlaryny gazyp açmak, gatlalary açmak, ýörite enjamlary ulanmak arkaly ogurlanmagy, içilýän agyz suwunyň suwarmak üçin ulanylmagy, şeýle hem suwy ogurlamagyň başga görnüşleri we usullary üçin günäkär taraplar jenaýat jogapkärçiligine çekilýär.

Edara ediş hukuk bozulmalary üçin jerimeler suw serişdelerini peýdalanmagy we goramagy düzgünleşdirmäge ýörite ygtyýarly edilen döwlet edaralarynyň wezipeli adamlary tarapyndan özleriniň Türkmenistanyň kanunçylygy bilen bellenilen ygtyýarlyklarynyň çäklerinde salynýar. Jerimäniň salynmagy günäkär taraplary ýol berlen bozulmalary aradan aýyrmak we ýetirilen zeleliň öwezini dolmak borjundan boşatmaýar.

111-nji madda. Bidin ele salnan suw desgalaryny yzyna gaýtarmak

Bidin ele salnan suw desgalaryny bozujlaryň bikanun peýdalanany wagtynda eden harajatlarynyň öwezi dolunmazdan, olaryň degişliligi boýunça yzyna gaýtarylýar.

Bidin ele salnan suw desgalaryny yzyna gaýtarmak ýetirilen maddy zeleliň bahasyny we bikanun alnan peýdany töletdirmek bilen, suwdan peýdalanmak üçin rugsatnama beren edaralaryň ýa-da Türkmenistanyň kazyýetleriniň çözgüdi boýunça amala aşyrylýar.

112-nji madda. Suw kanunçylygyny bozujlaryň ýetiren ýitgileriniň öwezini dolmak

Edara görnüşindäki taraplar we şahsy adamlar suw kanunçylygynyň bozulmagy bilen ýetirilen ýitgileriň Türkmenistanyň kanunçylygynda belenilýän tertipde we möhletlerde öwezini dolmaga borçludyr. Kärhanalaryň, guramalaryň we edaralaryň ýitgileriň öwezini dolmak bilen baglanyşykly harajatlaryň çekilmegine günäkär wezipeli adamlary we beýleki işgärleri kanunçylykda belenilen tertipde maddy jogapkärçilik çekýär.

VI BÖLÜM. HALKARA ŞERTNAMALARY

XXVII BAP. DÖWLETARA SUW DESGALARYNY PEÝDALANMAGY DÜZGÜNLEŞDIRMEK

113-nji madda. Döwletara suw desgalaryny peýdalanmagy we goramagy düzgünleşdirmek

Döwletara suw desgalaryny peýdalanmak we goramak ikitaraplaýyn ýa-da köptaraplaýyn baglaşylan halkaraylalaşyklaryna, şertnamalaryna we kadalaryna laýyklykda düzgünleşdirilýär.

Eger Türkmenistanyň halkara şertnamasynda şu Bitewi kanunda göz önünde tutulanlardan başga kadalar belenilen bolsa, onda halkara şertnamasynyň düzgünleri ulanylýar.

(2014-nji ýylyň 1-nji martyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda – Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary, 2014-nji ýyl, № 1, 51-nji madda)

**Türkmenistanyň
Prezidenti**

**Saparmyrat
Türkmenbaşy**

Türkmenistanyň Suw hakynda Bitewi
kanunyna gosundy

ESASY ADALGALAR WE DÜŞÜNJELER

Suw goralýan sebit. Suw akymalarynyň we howdanlaryň hanasyna ýanaşyk ýerler, şol ýerlerde suw serişdeleriniň hapalanmagynyň, zibillenmeginiň we egsilmeginiň önüni almak hem-de amatly suw düzgünini saklamak üçin hojalyk işiniň ýörite düzgüni girizilýär.

Suw goralýan sebitiň çäklerine derýalaryň arnalary, ilkinji arnaasty basgançaklar, erňekler we düýp kenarlaryň kert ýapgytlary, şeýle hem derýanyň jülgesine gönüden-göni barýan oýtaklar, jarlar girýär.

Suw goralýan sebitiň çäklerinde suw akymalarynyň we howdanlarynyň kenarlarynda kenarýaka suw goralýan zolak belenilýär.

Kenarýaka suw goralýan zolak - hojalyk işi berk çäklendirilen ýerlerdir.

Suw desgasy. Deňizler, derýalar, köller, suw howdanlary, kanallar, ýerasty suwly gatlaklar we beýleki suw çeşmeleri suwy almak, gatlaklary we suwuň sarp edilmegini düzgünleşdirmek, ulaglaryň geçmegi we beýleki hajatlar üçin ulanylýan gidrotehniki we beýleki gurnamalaryň toplumy bilen bilelikde suw desgasy diýlip atlandyrylýar.

Suw serişdeleriniň zyýanly täsiri. Deraýalardaky daşgynlar, sil akymalary, ýerasty suwlar ýokarlanýan ýerleri suwuň basmagy, ýerleriň batgalanmagy we şorlamagy, kenarlaryň we gorag desgalarynyň weýran bolmagy netijesinde suw serişdeleriniň ýüze cykýan ýaramaz täsiri suw serişdeleriniň zyýanly täsiri bolup durýar.

Suw kadastry. Ýerasty we ýerüsti suwlar hakyndaky gidrogeologik maglumatlaryň ýeke-täk usulyýet boýunça düzülen jemi.

Suw gaznasy. Türkmenistanyň ýerleriniň çäklerinde bar bolan, döwlet suw kadastryna goşulan ýa-da goşulmaga degişli bolan suw desgalarynyň jemi.

Suwy sowmak. Suwy sowmak boýunça çäreleriň toplumy.

Suwy paýlamak. Suwy suw desgalaryndan meýilnama boýunça almak we ony sarp edijileriň arasynda paýlamak.

Suw üpjünçiligi. Suwa bolan we suw hojalyk meýilnamasy we arassaçylyk ölçegleri esasynda belenileýän aňrybaş hasaplanylýan talap bilen deňeşdirmekde şahsy adamlaryň we edara görnüşindäki taraplaryň suw baradaky hajatlaryny kanagatlandyrmak boýunça çäreleriň ulgamy.

Suw düzgüni. Suw desgalaryndan we toprakda suwuň derejeleriniň, sarp edilmeginiň we möçberleriniň wagtyň dowamynda üýtgemegi.

Suwy sarp ediji. Suwy öz hajatlaryny üpjün etmek üçin suwdan peýdalanyjydan belenilen tertipde alýan edara görnüşindäki tarap ýa-da şahsy adam.

Suw gaznasynyň ýerleri. Suw gaznasynyň ýerlerine suw akymalary we howdanlar, gidrotehniki we beýleki suw hojalyk desgalary ýerleşen ýerler, şeýle

hem howdanlaryň kenarlarynyň boýunda kenarýaka suw goraýyş zolaklary üçin berlen ýerler degişlidir.

Suw gaznasynyň ýerleri bellenen tertipde berilýär hem-de melioratiw gorlary gurmak, olaryň durkuny täzelemek, saklamak we abatlamak, oba hojalyk maksatly ýerleri suwarmak, suwlulandyrmak we suw bilen üpjün etmek hem-de balykçylyk üçin döredilen we bina edilýän suw hojalyk ulgamlaryny we gidrotehniki desgalary ösdürmek we kämilleşdirmek üçin niýetlenilýär.

Suwdan umumylykda we ýörite peýdalanmak. Suw desgalarynyň suw serişdeleriniň ýagdaýyna täsir etmeýän desgalary we tehniki gurnamalary ulanmazdan peýdalanmak suwdan umumylykda peýdalanmak diýlip atlandyrylýar.

Suw desgalarynyň ýa-da olaryň bölekleriniň desgalary ýa-da tehniki gurnamalary ulanmak bilen, ilatyň agyz suwy babatdaky we durmuş hajatlaryny, oba we balyk hojalygynyň, senagatyň, energetikanyň suwa bolan hajatlaryny kanagatlandyrmak üçin, şeýle hem ulanylan suwlary dökmek üçin peýdalanylmagy suwdan ýörite peýdalanmak diýlip atlandyrylýar. Aýry-aýry halatlarda suw desgalarynyň desgalary we tehniki gurnamalary ulanmazdan, ýöne suw serişdeleriniň ýagdaýyna täsir edýän görnüşde peýdalanylmagy hem suwdan ýörite peýdalanmaga degişli edilip bilner.

Suwdan ilkinji we ikinji peýdalanyjylar. Suwy suw çeşmelerinden alýan we kanallar hem-de turba geçirijiler arkaly akdyrýan suwdan peýdalanyjylar ilkinji, suwy ilkinji peýdalanyjylardan alýan suwdan peýdalanyjylar bolsa ikinji peýdalanyjylar bolup durýar.

Suwdan bilelikde we aýrybaşga peýdalanmak. Eger suw desgasy dürli edara görnüşindäki taraplar we şahsy adamlar peýdalanýan bolsa, onda suw desgasy bilelikde peýdalanmakda bolýar. Bir suwdan peýdalanyja berlen suw desgasy aýrybaşga peýdalanmakda diýlip hasap edilýär.

Ulanylan suwlar. Adamyň durmuş ýa-da önümçilik işinde ulanylandan soň sowulýan suwlar ulanylan diýlip atlandyrylýar.

Territorial (ýanaşyk) suwlar. Deňziň ýa-da okeanyň kenara ýanaşyk we kenarýaka döwletiň özygtyýarlylygynda durýan hem-de onuň milli çäkleriniň düzüm birligi (dowamy) bolup durýan zolagy territorial (ýanaşyk) suwlar diýlip atlandyrylýar. Territorial suwlaryň ini barada umumylykda hökmany bolan kadalary ýok. Ol kenarýaka döwletiň kanunçylygy ýa-da halkara ylalaşyklary bilen belleniýär.

«Suw hakynda»

Türkmenistanyň bitewi Kanunyna goşundy

Türkmenistanyň käbir kanunçylyk namalaryna üýtgetmeleri we goşmaçalary girizmek hakynda

Türkmenistanyň Jenaýat bitewi kanunyna şu mazmunly 313-1-nji maddany goşmaly:

313-1-nji madda. Suw serişdeleriniň ogurlanylmagy

(1) Suw serişdeleriniň suwaryş akabalarynyň kenarlaryny gazyp açmak, gatlalary açmak, ýörite enjamlary ulanmak arkaly ogurlanmagy, içilýän agyz suwunyň suwarmak üçin ulanylmagy, şeýle hem suwy ogurlamagyň başga görnüşleri we usullary üçin,

zähmete hak tölemegiň ortaça aýlyk möçberiniň ellisinden ýüzüsine çenli möçberde jerime salynýar ýa-da üç ýyla çenli azatlykdan mahrum etmek jezasy berilýär.

(2) Şonuň ýaly hereketler suw desgasyňy goraýan adama zorluk etmek ýa-da zorlugy ulanmak howpy astynda edilen bolsa ýa-da suwaryş desgalarynyň zaýalanmagyna ýa-da adam pidalaryna, şeýle hem beýleki agyr netijelere getiren bolsa,

bäş ýyldan on ýyla çenli azatlykdan mahrum etmek jezasy berilýär».